

1/1996

*Evi Rannap infoühiskonnast;
Aira Lepik infoteadusest;
Peeter Olesk Eesti-alasest infost;
Aili Aarelaid seltsielust ja
kodanikualgatuselust;
toimetuse intervjuu Iivi Lepikuga jm.*

Eesti Rahvusraamatukogu
Eesti Raamatukoguhoidjate
Ühing

1/1996

Toimetuse kolleegium: A. Nuut,
R. Olevsoo, E. Rannap, K. Tammaru,
U. Tõnnov, T. Valm, A. Valmas

Tegevtoimetaja/Editor Ene Riet
Toimetaja Maire Liivamets
Keeletoimetaja Tiina Vilberg
Tehniline toimetaja Mirjam Jürna
Kaanefoto: Teet Malsroos

Address/Address:
EE 0100 Tallinn
Tõnismägi 2
Eesti Rahvusraamatukogu
"Raamatukogu" toimetus
tel. 6 307 128
faks 372+6/311410
elektronpost:enerk.@venus.nlib.ee

Tere, kolleeg!

Möödas on aastavahetus ja küünlapäevgi. Eesti raamatukogudele parema aja saabumist oleme soovinud ja lootnud igal aastavahetusel tehtut hinnates ning edaspidist kavandades. Et mitu raamatukogude tööd käsitlevat seadust võeti õigeaegselt vastu, oleme edukalt üle elanud poliitilised mängud - ministriumide liitmised ja lahutamised. Kas iseseisva Kultuuriministeeriumi taastamine muudab midagi oluliselt, see selgub hiljem.

Ka 1995. aasta tõi head: nii mõnedki raamatukogud kolisid uutesse ruumidesse, Võrumaa Keskraamatukogu juurutas oma arvutivõrgu. Õnnestumisi oli küllap kõigi raamatukogude töös. Endiselt aitasid raamatukogude kogusid mitmekesistada annetused, märgatavam võiks aga olla sponsorite ja fondide majanduslik toetus.

Siinkohal suur tänu Kultuurkapitalile, kes 1996. aastal 50 000 krooniga "Raamatukogu" väljaandmist toetab!

Ometi on rohkem muutumist vajavat. Eelkõige soovime, et raamatukogude ja raamatukoguhoidja amet muutuks prestiižikamaks, ootame omavalitsuste ja raamatukogude teiste haldajate mõistvat suhtumist meie vajadustesse ning otsest abi, loodame paranevat nii raamatukogude kui raamatukoguhoidjate majanduslikke võimalusi. Sammukese nende soovide täitumisele lähemale oleks pidanud meid viima ka möödunud aasta, kuid mulle tundub, et see polnud päriselt nii. Tekib küsimus, kas me oleme ikka ise teinud kõik, mis meie võimuses, et meid "kõrgemal" veidi rohkem kuulda võetaks? Ei aita vaid sellest, kui me ise arvame, et Eesti infoühiskonda astumise aeg ja viis sõltub oluliselt ka raamatukogudest ja raamatukoguhoidjaist. Vaja on teadvustada seda kogu Eesti üldsusele. Me ise peame seda tegema, leidma selleks sobiva mõjusa viisi. Ajakirja "Raamatukogu" selles numbris kirjeldame Rootsi raamatukoguhoidjate võitlust raamatukogude parema tuleviku eest. Tutvustame teiste raamatukoguhoidjate töökogemusi ka edaspidi. Samuti püüame pakkuda teile uusi teadmisi tänapäevasest raamatukogutöö tehnoloogiast, raamatukogudevahelisest koostööst ja paljust muust ajakohasest.

Tagasihoidliku raamatukoguhoidja aeg on möödas. Otsustavamalt on vaja seista ise enda eest. Aita ennast ise, siis ...

Ene Riet

Avaveerg: Pisut raamatukoguhoidjast – tema enese ja teiste väärtushinnanguis	Linda Kask	4
Infoühiskond ja raamatukogud	Evi Rannap	5
Muutumisvalmidus ja traditsioonid infoteaduslikus hariduses	Aira Lepik	7
Eesti-alase info muutumisest	Peeter Olesk	9
TARi baltikaosakonna raamatuid: 350-aastane Tallinna Kalender	Kyra Robert	11
SAAGEM TUTTAVAKS		
Concordia Ülikooli raamatukogu	Marje Tamre	13
RAAMATUKOGU VÄLISMAAL		
“Raamatukogu on sinu”: Kampaania Rootsis aastatel 1992-1994	René Tendermann	15
Kaugteenindus Soomes ja Soomest	Sinikka Sipilä	18
* * *		
Seltsielust on saanud kodanikualgatus	Aili Aarelaid	20
JUTUTUBA		
Inimene peab end säästma - mõtlema, mida loeb, kellega suhtleb... : vestlus Iivi Lepikuga	Maire Liivamets	23
ARVUSTUS		
Eduard Tubina bibliograafiast	Tiiu Tosso	26
ARVUTIHARIDUS		
Sissejuhatus	Riin Olonen	27
JURISTIVEERG		
Süüdiolevat töötajat on õigus karistada	Heli Naeris	29
Lugeja arvab:		
Raamatukogu eestlase pilguga	René Tendermann	30
SÕNUMID		
“Naiste november” detsembris	Tiiu Valm	31
PE3IOME		
		36
SUMMARY		
		38

Pisut raamatukoguhoidjast - tema enese ja teiste väärtushinnanguis

Lugemishuvi ja teadmistejanu on olnud ikka eestlase saatjaks. Võime tunda uhkust, et just raamatukogu on kooli kõrval koht, mis toetab isiksuse arengut ja selleks võimalusi loob. Soomlased nendivad uhkusega: raamatukogu on ühiskonna vundament. Tagasihoidlikud, nagu meie - Eesti raamatukoguhoidjad - peaksime mõtlema mõnikord oma igapäevast tööd tehes, kui suure tähendusega meie töö ühiskonnale ja igale inimesele konkreetselt on.

Raamatukogu "näo" kujundab raamatukoguhoidja. Tavalugeja teeb oma otsused just raamatukoguhoidjaga suhtlemise põhjal. Raamatukoguhoidja valib tuhandete trükiste hulgast välja need, mis on väärtuslikud, kirjeldab ja liigitab need, et raamatut saaks leida kõigi sellele omaste tunnuste järgi, vahendab neid lugejale, olles nõuandjaks ja mõnikord piksevardakski. Raamatukoguhoidja erudeeritusest, orienteerumis- oskusest erinevatel teadusaladel, keeletundmisest ja tähelepanust sõltub ju see, millest lugeja omakorda valikut tegema saab hakata.

Tänase Eesti ühiskonna väärtuste mõõdupuuks on kujunenud raha. Kuhu raamatukoguhoidja "rahaskaalal" paigutub? Kultuurkapital jagas aastapreemiaid. Lisaks seitsmele 25 000 krooni suurusele preemiale jagas preemiaid ka iga sihtkapital, filmitegijate parimatele 30 000, rahvakultuuri omadele 5000 krooni. Raamatukogu-, samuti muuseumitöötajaid ei peetud preemia vääriliseks kedagi. (ERÜ juhatus mõtles oma aastapreemiate määramisel kaua, kuidas preemiasummat suurendada, kuid meie preemia ei lähene isegi Eesti keskmisele palgale ja jääb ikkagi pelgalt lugupidamisavalduseks.)

Kultuurkapital määras eluaegse nn. tänuotuse (pensionilisa) rohkem kui

130 kultuuritegelasele, et nende vanaduspäevi kergendada. Igati sümpaatne samm, kuid valitute hulgas pole ühtki raamatukoguhoidjat. (Asjast teada saades tegi ERÜ nobedasti taotluse eluaegse pensionilisa määramiseks ka paarile raamatukogutöötajale. Täna-seks pole meie esildist veel arutatudki.) Raamatukogudel ja muuseumidel oma sihtkapitali pole. Kultuurkapitali seaduse ettevalmistamise aegu rahustati meid kindlasõnaliselt, et raamatukogud kuuluvad rahvakultuuri sihtkapitali alla. Pakkusime oma esindajat sihtkapitali nõukogusse. Tulemusteta.

Kui võtta aluseks sihtkapitalide poolt jagatud preemia- ja pensionilisade suurused, võib teha (küll vägivaldse) järelduse - Eesti kultuuris on kõige rohkem väärt (kõige kõrgemalt hindavad end ise) audiovisuaalse kunsti esindajad, kõige vähem rahvakultuuri kandjad. Aga raamatukoguhoidjat pole Kultuurkapitali jaoks olemaski! (Tõsi, mõned raamatukogud said siiski oma projektidele Kultuurkapitalilt toetust, ka ERÜ ajakirja "Raamatukogu" väljaandmiseks).

Valitsuse viimases palgamääruses on kultuurivaldkonnas töötava kõrgkvalifikatsiooniga erialaspetsialisti võimalik kõrgeim palgaaste teiste valdkondade omast ühe või mitu astet madalam. Seega hinnatakse meie tööd odavamaks kui teiste elualade oma.

Kogemused näitavad, et valitsusega on ühes mestis ka teadusraamatukogude juhid. Vabandades end sellega, et palgatõusuks pole saadud piisavalt raha, vähendatakse järjekordse valitsuse lubatud palgatõusu korral palgaastmeid või, et asja segasemaks ajada, loobutakse neist üldse. Valitsuse poolt lubatud mitmekordsetest palgatõusudest pole seni ühtegi täies mahus rakendatud. Nii oli kõrgharidusega raamatukoguhoidja keskmine palk

eelmisel aastal valitsuse poolt lubatud keskmisest väiksem, ühes raamatukogus isegi ligi 200 krooni alla lubatud miinimumi. Ettenähtud keskmisest palju enam makstakse aga kesk- ja keskeriharidusega töötajatele. Kas tuleb siit järeldada, et raamatukogude direktorid haridust ei väärtustagi?

Oleme ise liiga tagasihoidlikud. Ei julge tööandjalt küsida (kuigi ta peaks seda ehk isegi ütleva), miks ta meie tööga rahul ei ole ja palgaastet alandas. Oleme liiga mõistvad - näeme kõigi teiste elualade töö raskust ega oska samal ajal näha oma töö tähtsust ja keerukust. Minult on raamatukoguhoidjagi küsinud: "Kas sa tõesti arvad, et raamatukogutöötaja peab saama sama palju palka kui õpetaja?" Jah, arvan küll. Raamatukoguhoidja peab olema psühholoog, pedagoog, teadlane jmv. ühes isikus. Loomulik, et väärt töö eest ka korralikku palka makstakse.

Kas me teeme oma tööd pühendumisega ja nii kuidas tarvis? See on küsimus, millele peab iga raamatukogutöötaja oma südames ise vastama. Tean raamatukoguhoidjat, kes kogu oma pika tööperioodi vältel erialaraamatukogus püüdis lugeja rahulolu ärateenimiseks anda endast maksimumi ja nüüd tavalugejana rahvaraamatukogu kasutades peab tõdema, et ta ei tunne end seal sugugi oodatud olevat. Mind jääb vaevama mitme raamatukogunduse tippjuhi ütlus, et need, kes ainult tööle "käivad", ei väärigi paremat palka. On siis meie hulgas ka neid?

Raamatukoguhoidja imidži loojaks oleme me kõik - igauks omaette ja meie kõik koos.

Linda Raso

INFOÜHISKOND JA RAAMATUKOGUD

EVI RANNAP

TPÜ professor

Infoühiskond ja ühiskonna informatiseerimine on olnud viimase kümne aasta kuum teema. On avaldatud ülioptimistlikke käsitlusi, millest võib järeldada, et infoühiskond on sootsiumi arengu kõrgeim staadium ja selle saabudes lahevad paljud majandusraskused ning tehnoloogilised probleemid. Pessimistlikemates kirjutistes hoiatatakse aga nende ohtude eest, mis tabavad inimühiskonda infotehnoloogia võidukäigu puhul.

On pärs selge, et informatiseerimine lisab uusi võimalusi ja eeldusi arenguks ning soodustab innovatsioonikeskse ühiskonna teket. See omakorda oleks Eesti oludes kõige perspektiivsem suund, nagu väidavad meediapoliitika memorandumi koostajad /1/.

Innovatsioonistaadiumi saavutamiseks vajatakse uusimat tehnoloogiat, kitsalt spetsialiseeritud tööstust, väga hea haridusega tööjõudu ning infovõrkude kõrget arengutaset. See on saavutatav siiski ainult sihipärase tegevusega. Meediapoliitika memorandumi koostajad on seda samuti rõhutanud, öeldes, et "tuleb luua valitsuse, teaduse, kõrghariduse ja meediavaldajate ühisrinne, mis asuks sellekohast riiklikku programmi kavandama, koostama ja realiseerima." /1/. Paljudes arenenud riikides rakendatakse sellist programmi edukalt ja kavandatakse uusi ülesandeid.

USAs võeti 1993. a. vastu seadus rahvusliku informatsioonilise infrastruktuuri kohta (*National Information Infrastructure Act*). Infovõrkude ja -tehnoloogia rakendamist käsitledes pööratakse selles tähele-

panu teatud aladele - raamatukogud, koolid, elektroonikatooted, keskkonnaseire, tervishoid ja riigiharidus. Samalalaadne informatsiooniline infrastruktuuri arendusprogramm on loodud Kanadas, Jaapanis, Põhja- ja paljudes teistes riikides.

Tähelepanu väärrib ka Euroopa Liidu tegevus ühiskonna informatiseerimisel. Infotööstus on Euroopa Liidu riikides muutunud üheks suurimaks tööstusharuks, millest tuleneb ka vajadus kavandada riiklikul tasemel informatsioonilise infrastruktuuri arenguprogramme.

Informatsioonilise infrastruktuuri kuuluvad:

- informatsiooni kogumise, töötlemise, säilitamise ja edastamisega tegelevad institutsioonid (raamatukogud, arhiivid, infoanalüüsikeskused, teeninduskeskused jm.);
- informatsiooni kogumiseks, levitamiseks ja kasutamiseks määratud ressursid (sidevõrgud, andmekogumid, ning võrkudel põhinevad infoteenused);
- infotöötajad;
- süsteem, mis ühendab ja kooskõlastab teabetöötlust ja -levitust osalevate asutuste tegevust;
- rahvuslik infopoliitika, mis tagab infrastruktuuri arengu.

Euroopa Liidu uurimis- ja arendustöö programmides on aastateks 1994-1998 oluline koht sidetehnoloogia ja -teenuste programmil ACTS (*Advanced Communications Technologies and Services*). Elektrooniline kommunikatsioon võimaldab suhelda sotsiaalselt vähem arenenud ja geograafiliselt eemal asuvate piirkondadega. 1998. aastani on kavandatud ka programm

telemaatika kasutamisest ühiskonna huvides (*Telematics Applications of Common Interest*) /2/. Peale eelpoolnimetatute on käivitunud programmid infotehnoloogia arendamiseks, telemaatika rakendustest õppeprotsessis jt.

1994. aastal esitas Euroopa komisjon Euroopa Nõukogule ja Europarlamendile tegevuskava "Euroopa tee infoühiskonda" (*Europe's Way to the Information Society: an Action Plan*), mis käsitleb infoühiskonna korraldust ja seaduslikku alust, sidevõrke, põhiteenuseid, info kasutamise ning infoühiskonna sotsiaalseid ja kultuurilisi probleeme /3/.

Infoühiskonna korraldamisel ja seadusandlikul reguleerimisel peetakse oluliseks:

- tagada konkurentsi kaudu infrastruktuuri liberaliseerimine ja avalikud telekommunikatsiooniteenused;
- tagada standardiseerimise kaudu süsteemide avatus ja ühildatavus;
- reguleerida infoteenuste tariifid lähtudes rahvusvahelistest kokkulepetest;
- tagada andmebaaside kaitse nii elektrooniliselt kui seadusandlusega;
- tagada andmete privaatsus.

Rõhutatatakse audiovisuaalse info tähtsust. Kuna televisioon toob infoühiskonna igasse kodusse, on tähtis, et edastatav informatsioon oleks kvaliteetne, sest teleprogrammidel on kultuuriline ning sotsiaalne mõju elanikkonnale.

Infoühiskonna sotsiaalsetest ja kultuurilistest aspektidest käsitletakse:

- infoühiskonna mõju tööhõivele, optimaalseid tööhõive võimalusi

tehnoloogiliselt uuendatavas keskkonnas;

- töötaja paindliku korraldamise võimalusi, pidevõpet, täiendõppe uusi vorme;

- uusi hariduse saamise ja vaba aja veetmise võimalusi;

- Euroopa kultuuripärandi ja -väärtuste levitamise ja tutvustamise võimalusi.

Samas tuuakse esile ka infoühiskonna halvad küljed. Tehnoloogilise arenguga võib kaasnedä üksikisiku isoleeritus ja kõrvalejäämine inforikkuste kasutamisest, vähenevad inimeste vahetu suhtlemise võimalused. Võib tekkida infovaeseid piirkondi, kus ei suudeta luua kõrge tehnoloogilise tasemega infovõrke.

1995. aastal moodustati tegevuskava "Euroopa tee infoühiskonda" alusel ekspertgrupp infoühiskonna tekkimise sotsiaalse tähenduse uurimiseks.

Infoühiskonna arenguprobleeme arutati ka Euroopa Nõukogu 1994. a. Korfü istungil, kus kiideti heaks Euroopa Komisjoni III direktoraadi direktori Martin Bangemanni juhitud grupi tegevusplaan "Euroopa ja globaalne infoühiskond" /4/. Selles kõneldi samuti infotehnoloogia arendamise mõjust tööhõivele ja tööstuse konkurentsivõime suurendamisele ning rõhutati selle tähtsust sotsiaalse heaolu suurendamiseks ja elu kvaliteedi parandamiseks.

Juhtivate tööstusriikide ühenduse G7 kohtumisel Brüsselis 1995. a. veebruaris peetud konverentsil "Infoühiskond" otsustati teha koostööd arvutivõrkude ja infoteeninduse arengu soodustamisel ja ka kultuurilise ja keelelise info mitmekesisuse arendamisel.

Eesti peab teel Euroopa Liitu arvestama kõiki kokkuleppeid ja

arengukavasid, mis on võetud arendustegevuse aluseks Euroopa riikides.

Eesti Informaatikanõukogu on koostanud Eesti informaatika arenduskava aastani 2000 "Eesti tee infoühiskonda" /5/.

Selles on põhjendatud informaatika ja informatsioonilise infrastruktuuri loomise prioriteetsust Eesti Vabariigi majandusliku ja poliitilise struktuuri arendamisel. Arenduskava käsitleb ka raamatukogude funktsiooni, mis on väljendatud järgmiselt: "Kultuuripoliitikas ja -kontseptsioonides tuleb järjekindlalt võtta suund raamatukogude kujundamisele laia profiiliga infokeskusteks." (6, 33). Unustatud ei ole ka raamatukogude kultuurifunktsiooni. Osas 4.5 on rõhutatud, et "raamatukogud, muuseumid, kirjastused, kunstiasutused jt. rahuldavad elanikkonna kultuurivajadusi, ent ühtaegu täidavad riigi ja rahva ühiskondliku mälu funktsiooni".

Raamatukogude kui kultuuri- ja infovahendajate vajalikkus infoühiskonnas ei vähene. Nad on võimalised neid ülesandeid edukalt täitma, kui suudetakse rajada vastav tehnoloogiline alus. Tänapäeva Eestis on näha, kui oluline on raamatukogu sotsiaalselt vähemkindlustatud rühmadele (pensionärid, õpilased, töötud). Edaspidi võib raamatukogude roll inimeste suhtlemispaigana ja ka argielus vajaliku teabe vahendajana ainult kasvada. Kui infoühiskonna ohuks peetakse piirkondade ja inimeste jagunemist inforikkusteks ja infovaesteks, siis just raamatukogud saavad olla abiks teabe laialt kättesaadavaks tegemisel, infovõrkude kasutamisel kõigi inimeste huvides.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Eesti tee. Memorandum meediapoliitikast // Eesti Päevaleht, 31. okt. 1995.
2. The beginning of a new era for European RTD // Cordis Focus. - 1994. - Spl. 6. - 15. Dec. - Eur. Commission. - Bruxelles.
3. Europe's Way to the Information Society : An Action Plan // Cordis Focus. - 1995. - 17. Feb.
4. G7 on the Information Society : Conclusions // Cordis Focus. - 1995. - Nr. 33. - 3. March.
5. Agur, U. Eesti raske tee infoühiskonda // Arvutimaailm. - 1994. - Nr. 9. - lk. 26-30.
6. Eesti informaatika arenduskava aastani 2000 "Eesti tee infoühiskonda", Versioon 1.0. - 1994. - 40 lk.

MUUTUMISVALMIDUS JA TRADITSIOONID INFOTEADUSLIKUS HARIDUSES

November-detsember 1995, Kopenhaagen-Tallinn

AIRA LEPIK

TPÜ dotsent

Info- ja raamatukogutöötajate erialaharidus peab infomaailmaga sammu pidama ning traditsioonide ja tulevikusuundade koosmõjul teabeühiskonna muutustega kohanema.

Järgnev arutus on ajendatud 21.-22. novembrini 1995 Kopenhaagenis peetud rahvusvahelisel konverentsil "Improved practice and integrated skills in the LIS field" kõneldust ning mõjutatud 1995. aasta novembri lõpunädalal Tallinnas raamatukogunduse ja infoalase koolituse juubeli tähistamise ettevalmistamisest ja läbiviimisest.

Infoühiskonna väljakutse info- teaduslikule haridusele

Kõneldes infoteaduslikust haridusest infoühiskonna künnisel on oluline teadvustada hariduse ja uuringute rolli eriala arengus.

Traditsiooniliselt on raamatukogud teabekeskused, kus erinevas vormis informatsiooni säilitatakse, töödeldakse ja tehakse kättesaadavaks. Tänapäeval on lisandunud sidusotsingu võimalused, uuenenud andmeesitusformaadid ja otsivõimalused, andmeid töödeldakse keerukates andmebaasiohje süsteemides jne., mis esitab uusi nõudeid ka raamatukogu- ja infotöötajatele. Informatsiooni haldamine ja vahendamine on kujunenud infotöötaja põhiülesandeks.

Arvestades ühiskonna vajadusi ja haridusnõudlust võiks infoteaduslikku haridust käsitleda kujundlikult termomeetrina, mis aitab infoühiskonna eeliseid ja ohte analüüsida ning hinnata.

Tallinna Pedagoogikaülikooli (TPÜ) infoteaduste osakonna otsustamisõigus erialases hariduspoliitikas

Kuna TPÜ on ainus Eesti ülikool, kus infoteadusi täiemahulise bakalaureusekoolituse mahus õppida saab, oleme mingis mõttes konkurentsitus olukorras. Samas on see aga vastutus. Peame tundma ja arvestama kiirelt muutuvat infokeskkonda ning infotehnoloogiat, mis loovad eeldusi infoteaduste arenguks ning nõuavad nii õpetamises kui õppimises ajaga sammu pidamist.

Praeguse õppekava täies mahus läbinud tudengid saavad infoteaduse bakalaureuse kraadi. Leides eeldatavasti rakendust erinevates dokumentaalse info kogude infotalitustes, raamatukogudes, arhiivides ja muuseumides on nende mõjutada Eesti infopoliitika 21. sajandil. Muutuv infoühiskond eeldab kaasaegset infovahendajat, kes oskab suhelda nii inimeste kui arvutitega ning tunneb infokeskkonda.

TPÜ infoteaduste osakond on oma õppejõudude kaudu esindatud ka Eesti olulistest raamatukogu ja infoalastes ühendustes. Nii saame Raamatukoguhoidjate Koolituse Nõukogu, Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu juhataste ja sektsioonide, Eesti Kaugkoolituse Assotsiatsiooni jt. foorumite kaudu teadvustada ja kujundada arusaamist ja suhtumist infoteaduslikku haridusse.

Muudatused peavad olema põhjalikud ja sisulised

Õppekava, mille alusel infoteadusi õpitakse, peaks määratlema eriala põhiteadmised, -oskused ja kompe-

tentsi. Oluline on arvestada valdkonna interdistsiplinaarsust, teiste informatsiooniga seotud erialade konvergensust ja erinevaid spetsialiseerumismõimalusi.

Infotehnoloogia osa õppekavas on muutunud: õpetatakse infotehnoloogiat kasutades ja infotehnoloogia on omakorda integreeritud erinevatesse *curriculumi* osadesse.

Vastavalt IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions) ja EUCLIDI (European Association for Library & Information Education and Research) info- ja raamatukogundusharidusele esitatud nõuetele on ka TPÜ õppekavas eraldi ainetena infoteenuste turg ja nõudlus, erivajadustega infokasutajate raamatukoguteenindus ja teaberessursside juhtimine ja haldamine, hüpermeedia ja multimeedia.

Järjepidevus raamatukogu- ja infotöötajate hariduses

Raamatukogunduse ja bibliograafia eriala toodi 1. septembril 1965 tolleaegsest Tartu Riiklikust Ülikoolist Tallinnasse - põhjuseks pealinna suuremad võimalused nii õppejõudude valikul kui õppetöö erivormide korraldamisel (praktikabaasid suuremate ja eri tüüpi raamatukogude näol). Tartus oli õppetöö katkendlik, kasutati enam kaugõppe vormi. Diplomi sai kokku 206 tudengit, neist 132 kaugõppes.

Nii ongi raamatukogu- ja infotöötajaid alates 60ndate aastate keskpaigast koolitatud Tallinnas. Üliõpilaste vastuvõtt sellele erialale muutus regulaarseks, Tallinna Pedagoogiline Instituut (TPedI) oli algusest peale

huvitatud nii eriala arengust kui erialakateedri väljakujundamisest.

Tänaseks on raamatukogunduse ja bibliograafia eriala teisenenud infoteaduseks ning infoteaduste osakond leidnud endale loogilise koha ülikooli struktuuris. TPedIs/TPÜs on raamatukogu- ja infotöötaja diplomi saanud 1301 üliõpilast, neist 563 kaugõppes. 1996. aasta suvel selguvad 19 esma-kursuslase nimed, kes on valinud infoteaduse oma ülikooliõpingute peaaimeks.

Infoalase koolituse prioriteetid ja võimalused

Infoteaduste osakonna arengukavas on koht nii bakalaureuse- kui teiste kraadide õppel. Et infoteaduste magistreid on kaheksa ja magistrande seitseteist, näitab, et infoteaduste osakond on teadustöö keskus, kus töötavad kogemustega teadlased, kes suunavad ja arendavad infoteadusi Eestis. Osakonna doktorandid pakuvad ilmselt juba lähitulevikus konkurentsi praegusele professorile ja dotsentuurile.

Osakonna üheks viimase aja oluliseks arengusuunaks on täiendus-koolitus. 1996. aastal tegevust alustanud infotöö õppekeskus annab raamatukogu- ja infotöötajatele võimaluse kujundada oma karjääri. Infotöö õppekeskus pakub täiendõpet seminaaride, kursuste ja teabepäevade vormis, konsultatsioone ja koolitust kõigile, kelle igapäevatöö nõuab teadmisi ja oskusi infootsinguks ja teabetöö korraldamiseks. Lähiajal käivitub kaug-koolituse projekt, millest võib edaspidi kujuneda kaasaegne alternatiiv oma aja vormiliselt ära elanud kaug-õppele.

Koolituse kavandamisel on oluline tunda koolitusvajadust st. tööturgu, kus infoteaduste osakonna lõpetanud võiksid tööd leida. Infotöötajate nõudlus turul on õppejõudude uurimisobjektiks kõrvuti teiste infoteaduse, raamatukogunduse ja raamatuteaduse rakenduslike ja teoreetiliste probleemidega.

Kuidas end kutsuda?

Selle küsimuse esitas Hans Jürman "Raamatukogu" veergudel 1990. aastal. Siis oli arutluse all kolmest sõnast koosneva liitsõna kasutamine ametinimetuseks ja pika liitsõna asendamisvõimalused lühemaga tuletuslopu abil.

Viis aastat hiljem kerkis küsimus taas päevakorda. Seekord Kopenhaagenis Kanada kolleegi ettekandes, mis tekitas mõttevahetusi nii istungitel kui kuluarvestlustes. Kas ametinimetus "raamatukoguhoidja" iseloomustab adekvaatselt selles ametis

tehtavat? Kas vaid ühe informatsiooni koguva, töötleva, säilitava ning vahendava institutsiooni nimetuse eelistamine ja rõhutamine on otstarbekas ja kaasaegne ning kas see müüb ametinimetuseks? Kuidas sobiks "infonaut" või "küberdetektiiv"?

Infoalase koolituse õppekava pole kunagi valmis, õppejõud täiendavad oma teadmisi ja oskusi, rakendatakse uusi õppemeetodeid ja -vorme, infotehnoloogia areneb, infokeskkond muutub ning infoühiskond läheneb.

Infotöötaja avab infoühiskonna ukse.

TALLINNA PEDAGOOGIKAÜLIKOOLI INFOTÖÖ ÕPPEKESKUS

korraldab

- **täiendõpet** neile, kellel on juba kogemusi teabeteeninduses, raamatukogutöös, dokumentaalse teabe süstematiseerimisel ja otsingul.
- **koolitust kõigile**, kelle igapäevatöö nõuab teadmisi ja oskusi infootsinguks, Interneti kasutamist, infoanalüüsi erinevate meetodite tundmist, teabetöö korraldust.

Kursused 1996. aasta I p.a.:

Teema	Aeg
Marketing raamatukogutöös	21.-22. märts
Raamatukogutöö automatiseeritud süsteemid (algkursus)	14.-15. märts
Internet algajaile	21.-22. märts
kursust korraldatakse	3.-4. aprill
Infootsing Internetis	18.-19. aprill
kursust korraldatakse	25.-26. aprill
Vana ja haruldane raamat	18.-19. aprill

Kursused viiakse läbi Tallinnas, TPÜ ruumides Narva mnt 25.

Osavõtuks palume registreerida vähemalt nädal enne kursuste algust. Täiendav informatsioon: Taimi Niine, infoteaduste osakond, ruum K-308 tööpäeviti kell 10.00-12.00 telefonil 6 409 480, faks: 6 409 440, elektronpost: lis@lin.tpu.ee

Osavõtumaksu võib tasuda nii sularahas kui ülekandega.

Infotöö õppekeskusest saab tellida loenguid ka kohapeale.

EESTI-ALASE INFO MUUTUMISEST

PEETER OLESK

TÜRI direktor

Väga formaalselt võttes kätkeb informatsiooni Eesti kohta iga teavik, milles on jäädvustatud meie maa olemasolu. Vastavalt kuuluks *estica*'sse iga kaart, millel saab Eestit eristada. Ometi pole usutav, et me suudaksime registreerida, kõnelemata hankimisest, kõik geograafilised kaardid ning gloobused, kus Eesti on näha või lausa eraldi tähistatud. Olles küll veendunud, et me peame geograafiliste teavikute bibliograafia ja selle talletamisega tegelema spetsiaalselt, mitte-episoodiliselt, arvan ma samas, et enamik asjaomasest materjalist jääb meile tundmatuks.

Kui me kitsendaksime Eestisse puutuvate teavikute hulka niiviisi, et sinna kuuluksid ainult need, milles on Eestit või Eestiga seotud inimesi nimetatud, peaksime ikkagi arvestama kõiki teatmeteoseid, aga ka näiteks keeleõpikuid ning sõnaraamatuid, kus meid või meie keelt on mainitud. Paraku tuleb omaks võtta, et ka niisugustest allikatest õnnestub hankida üksnes osa ja kui me teamegi nende olemasolust, siis piirab meie tahtmist neid hankida nende kallidus. Võime ju oletada, et osa nendest allikatest, nimelt kõik sellised keelekäsitlused, kus soomeugri keelte seas on viidatud ka eesti keelele, ei ütle meie kohta oluliselt uut. Niisiis ei kaota me palju, kui pole neid tundma õppinud, ent jääb ikkagi tõsiasjaks, et meil puudub ülevaade selliste allikate hulgast. Seetõttu oleme seni näiteks väga vähe parandanud andmelisi tekste meie kohta teiste rahvaste teatmeteostes.

Andes endale aru, et me pole suutelised koguma ning kirjeldama

kogu *estica*'t kui teatavat absoluuti, teeme ülesande endi jaoks lihtsamaks, kui peame *estica*'na silmas eeskätt kõike seda, mis on meile spetsiaalselt pühendatud. Ülejäänus on võimalik juhuslikkust vähendada, kuid kaotada seda ei saa. Kas *estica* ja *Estonica* on sel juhul sünonüümid või ei ole, selle üle annab vaielda. Olles ise kasutanud sõna *estica* tähenduses "Eestiga seotusse puutuv" (näiteks Eesti päriolu teadlaste tööd sõltumatult sellest, kas nad kunagi ise on Eestis elanud) /1/, määratleksin ma sõna *Estonica* nõnda, et see haarab kõike, mis on seotud Eestimaaga, s. o. kohaga. Niiviisi kuuluksid *Estonica* alla kõik ajakirjanduses avaldatud fotod, millel on kujutatud Eesti maastikku või rajatise - isegi siis, kui sellele reproduktsiooni legendis ei viidata. Teiste sõnadega, *Estonica* haaraks üht osa *estica*'st.

Ent olulisem on, et geopoliitilises terminoloogias saab meid käsitleda mitme nurga alt ja isegi kui me ei suuda koguda kõike seda, mis haarab meid laiemas ringis, peaksime vastavad märksõnad siiski välja tooma. Ainuüksi *Baltica* mõiste struktuur on alates 1980. aastate lõpust korduvalt muutunud. Võib jällegi vaielda, kuivõrd on Balti riikidel ühist perioodikat, kuid tuleb tunnistada, et seda, mis ilmus 1988-1991 üksikutes Balti riikides levitamiseks üle kogu Baltikumi ning mis sisaldas informatsiooni kõigi Balti põlisrahvaste kohta, on talletatud väga juhuslikult. Kaasaegsemast Läti, Leedu ja Loode-Venemaa perioodikast võib oletada, et selles on *Baltica* tähenduses "ühtaegu Balti riikidesse puutuv" ja *estica* või *Estonica* struktureeritud temaatiliste

rühmade kaupa (näiteks transport, transiitkaubandus, kuritegevus jne.), aga seda peab kontrollima. 1990. aastate algul toodi Vene geopolitikas käibele mõiste *Transbaltikum* tähenduses "Läänemereäärne", incl. Loode-Venemaa. Kui Eesti poliitikutud kõnelevad Läänemeremaade koostööst enesestmõistetavalt, siis ei tähenda see ometi, et Läänemereäärne tähendaks meile sedasama, mis *Transbaltikum* venelastele. Võimalik, et vastav mõiste jääb episoodiliseks, aga kui me peame kinni *Baltica* ajaloolisest tähendusest /2/ ega anna sellele sõnale mitut eraldi defineeritud tähendust, tuleb tähendusele "Läänemereäärne" leida oma vaste.

Muidugi genereeritakse geopolitiitilistel kaalutlustel käsitlusi Eesti kohta erinevalt. Majandusstrateegilised huvid võivad pealegi korduvalt muutuda. "Uus-Euroopa lülitab meid suuremasse konteksti kui "Uus Ida-Euroopa" või "Kesk- ja Ida-Euroopa" või "Kirde-Euroopa". Samas on ilmne, et need mõisted isoleerimustavad just *väljast sisse* vaatavaid, Eestit eemalt kirjeldavaid käsitlusi, niisiis nimelt *estica*'t (ja mitte meie omatrükist). Kui me kogumegi sedalaadi teavikuid *estica*'na, siis peame ka *estica* struktuuri andma märksa detailsemalt kui seni kombeks. Kuid kas see on üksnes *estica*?

Kui me ei suuda *estica*'t tema täies mahus koguda, siis kirjeldada on teda siiski võimalik rohkem kui sedavõrd, kuivõrd ta on meie kogudes talletatud. See tähendab paradoksaalselt, et ühiskond hindab põhimõtete *ad fontes* rohkem kui seni, kuid ei taga põhimõtet *de visu*

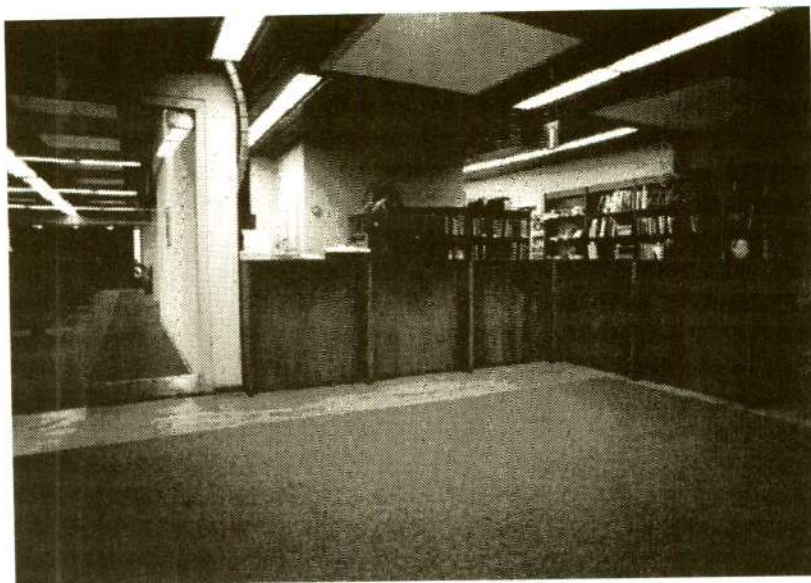
samal määral nagu see oli arusaadav veel 1980. aastatel. Ma ei näe selle fundamentaalse vastuolu ületamiseks muud võimalust kui ikkagi järjekindlalt selgitada need desideeraadid *estica*'s ja laiemalt mõistetud *Baltica*'s, mille kõrvaldamine on raamatukogude ühistöös reaalne, ergutades samaaegu seda uurimistööd, mis on pühendatud Eestimaa retseptsoonile, imagoloogiale meie suhtes. Siin on ilmne, et kättesaadavat materjali on kaugelt enam kui seda on uuritud. Eestlane ei oska ennast kõrvalt näha.

Tagasi tulles geograafiliste kaartide juurde, rõhutaksin kiireloomulise ülesandena talletada korralikult kõik need kaardid, millel Eesti riigi piir on tähistatud Tartu rahu järgi. Eesti-Vene piirilepingu sõlmimise järel hakkab Venemaa kõiki Tartu rahu piiridega kaarte näitama endavastase propagandana ja selliste kaartide rareiteetsus kasvab.

VIITED:

1. Olesk, Peeter. Teadmine kui väärtus. Ülekorratud enesestmõistetavusi // Keel ja Kirjandus 1985, nr. 12, lk. 747-750; Allikate tulevik. Kirjandusmuuseum 50 // Keel ja Kirjandus 1990, nr. 12, lk. 750; Eesti-saksa kirjandusalased kontaktid XIX saj. alguses. Eesti rahvalaul ja K. Immermanni triloogia "Alexis" // TRÜ Toim. Vihik 727. Tartu, 1986, lk. 118.

2. Miller, Voldemar. Baltika, tema kujunemine ja määrang // V. Miller. Minevikust tulevikku. Artikleid ja ettekandeid 1940-1979. Tallinn, 1972, lk. 91-104.

Tartu Ülikooli Raamatukogu
Fotod: Teet Malsroos

TEADUSTE AKADEEMIA RAAMATUKOGU BALTIKAOSAKONNA RAAMATUID

350-aastane Tallinna Kalender

KYRA ROBERT

Lehitsedes uut, 1996. a. tähtraamatut on ehk huvitav seda kõrvutada mõne vana, näiteks 350 aastat tagasi ilmunud kalendriga. Eesti TA Raamatukogu baltikaosakonnas kogus talletatakse mitut Tallinna 17. sajandi kalendrit, millest ühe tiitellehte kujutab juuresolev foto. Kalender on saksakeelne (eesti-keelne hakkas teatavasti ilmuma alles 1720ndatel aastatel) ning tõlkes ja mõnevõrra lühendatult kõlab tema pealkiri järgmiselt: "Suur kirja kalender aastaks 1646 pärast meie Lunastaja ja Õnnistegija Jeesus Kristuse armurikast sündi. Milles mitte ainult vana juuliuuse ja uus gregooriuuse, vaid ka heebrea ja rooma kalender, ilmastiku, päikese, kuu ja teiste planeetide ning tähtede teekonna /.../ kirjeldus /.../. Tõese ja korrigeeritud astronoomilise kalendri järgi koostanud Gebhard Himselius, meedik ja Tallinna linnafüüsikus. Trükitud Tallinnas Henricus Westphali, gümnaasiumi trükkali poolt. Autori kirjastusel".

Kalendri juurde kuulub tiitellehe ja poognamärgistusega "Suur astrooloogilis-füüsikaline prognostikum /.../ 1646. a. kohta, milles viimase omadused aastaegade kaupa, varjutused, suured aspektid, nende tähendus, ja teised taevanähtused loomulike põhjuste alusel vaadeldud ja seletatud saavad".

Kokku moodustavad mõlemad trükised kvartformaadis 64-leheküljelise brošüüri.

Kalendri koostaja Gebhard Him-

sel (Himselius) - sündis 1603 Magdeburgis, maetud 7. jaan 1676 Tallinnas - oli Saksamaal arstiks õppinud ja seal meditsiinidoktori kraadi omandanud. 1632 Tallinnasse tulnud, oli ta siin ühe aasta vastavatud gümnaasiumi matemaatikaõpetaja, käis seejärel Turus end meditsiini alal täiendamas ja 1634. a. Tallinnasse naasnuna asus siin linnaarsti ametisse, olles 1647. aastast ühtlasi linna kindlustustööde juhataja (linnainsener). Temalt on trükitud ilmunud kaks tööd kindlustuste ehitamise kohta ("Florilegium fortificationum. Revaliae, 1647" ja "Architectura militaris"), käsitlus kometoloogiast ning mitmed kalendrid, mis ilmusid erinevate nimetuste all ja mida trükiti vaheldumisi Lüübekis ja Tallinnas. Himseli kalendritest säilitatakse Eesti TA Raamatukogus kolme (1646., 1650. ja 1657. a. kohta), mis ilmunud tema enda, raamatukaupmees Lorenz Jauchi ja Tallinna gümnaasiumi trükkali, Heinrich Westphali järglase Adolph Simoni kirjastusel. Kõik need on trükiharuldused.

Trükkal Heinrich (Hinricus) Westphal, kes trükkis Himseli 1646. a. kalendri, sai Tallinna gümnaasiumi trükikoja omanikuks 1638. aastal esitrükkal Christoph Reusneri tütre Elisabethiga abielludes. Tema päritolu on uurijatele seni teadmata. Surnud ja maetud on ta Tallinnas 1653. aastal.

Avanud Himseli 1646. a. kalendri ja heitnud pilgu tiitellehe pöördele kirjas olevale tavapärasele pühendusele, leiab lugeja oma üllatuseks,

et autor on oma väljaande pühendanud mitte ootuspäraselt Tallinna, vaid hoopis Narva bürgermeistritele ja raehärradele. Miks? Üheski Himseli elulugu käsitlevas kirjutises ei leidu vähematki viidet tema sidemetele Narvaga. Sellele peaksid selgust tooma arhiiviuurimused.

Pühendusele järgneb kalendaarium, kirju kõikvõimalikest kalendrimärkidest, millele antakse seletus kalendaariumi lõpus, kus nad on rühmitatud kolmeks: zodiaagi, planeetide ja teised märgid. Viimaste hulgas leiame peale kuufaaside ka erimärke tähistamiseks soodsaid päevi aadrilaskmiseks, ravimite võtmiseks, laste rinnast võõrutamiseks, külviks, puude langedamiseks jm. Kalendaariumis on kõrvuti heebrea, rooma ning kristliku vana ja uue kalendri kuupäevad ning jäetud vaba ruumi märkmete tegemiseks. Kalendrilisa on autor kasutanud kriitiliseks käsitluseks selle kohta, mida arvata uutest tähtedest, eriti neist, mida keegi meedik Görtzis olevat näinud.

Kalendri juurde kuuluva astrooloogilise prognostikumi eessõnas seletab autor taevaalaotuse ehitust ja õhuruumi ning vaidleb valekäsitlustele vastu. Edasi iseloomustatakse algavat aastat aastaegade ja kuude kaupa, kirjeldatakse ja seletatakse varjutuste teket ja muid taevanähtusi ning nende mõju inimesele.

Nagu mitmed Westphali trükised, väärrib ka vaadeldav kalender tähelepanu oma kujunduse poolest,

kuuludes koos H. Stahli kaheosalise jutlustekoguga "Leyen-Spiegel" ("Võhikute peegel", 1641-1649) sajandi kaunimate trükiste hulka. Musta ja punasega, erinevate šriftide ja eri suuruses tähetüüpidega laotud tiitel on paigutatud laia (2,2 cm), geomeetrilise ornamendi üksiktüüpidest laotud ehisraami. Tiitlitekst on maitsekalt liigendatud, punase ja musta värvi vahekord tasakaalus. Ka kalendri leheküljed on raamistatud, kasutatud on päisliiste. Saksakeelne tekst on laotud fraktuuris, selles esinevad ladinakeelsed sõnad ja laused, samuti latiniseeritud nimetüüpid aga 17. sajandi tava kohaselt antiikvas.

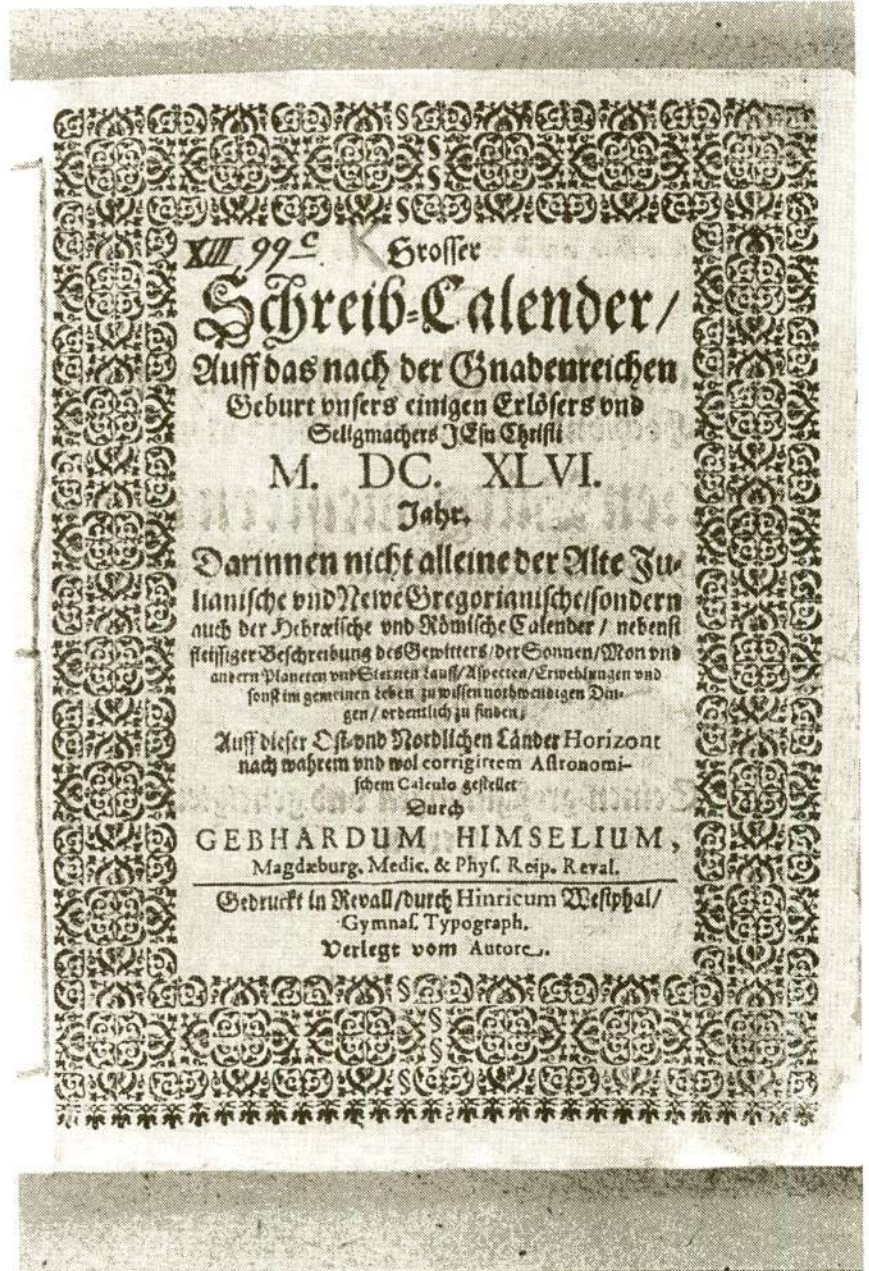
Pagineeritud on nii kalender kui prognostikum, eraldi poognamärgitusega A1-4 kuni D1-4.

Nagu juba öeldud on kalendariimist jätud vaba ruumi märkuste tegemiseks. Vaadeldavas kalendris on neid vähe, ka kalendri omanik, kes need kirjutanud, ei ole teada. Huvitavamatest märkustest võiks siinkohal mainida teadet laevasõiduhooaja algusest 10. (20.) aprillil: "Das erste Schiff von Lübeck hieselbst angelangt." (Esimene laev Lüubekist siia saabunud). Järgmisel päeval saabus teine laev Hollandist, mõlemad soolalaadungiga. Oktoobrikuu 12. (22.) kuupäeval leiame sissekande Tallinna gümnaasiumi rektori Heinrich Vulpiuse surmast ja 21. (31.) teate tema matuste kohta. Heinrich Vulpiuse surm on teatmeteostes antud mitmeti: A. Berthingi Tallinna gümnaasiumi õpetajate albumis ("Lehre-Album des Revalschen Gymnasiums 1631-1862" Reval, 1862) on tema surmaaastaks märgitud 1647, J. F. Recke ja K. E. Napiersky kirjameeste leksikonis ("Allgemeines Schriftsteller- und Gelehrten-Lexikon" Bd. 4. Mitau, 1832) ja Arvo

Teringu koostatud Tartu Ülikooli albumis ("Album Academicum der Universität Dorpat (Tartu) 1632-1710". Tallinn, 1984) on aastaks 1646, ent ilma kuupäevata. Kuna kirikuraamatutesse on sissekanded tehtud tavaliselt matuste, mitte surma aja kohta, on Himseli kalendris leiduvad märkused vägagi täht-

sad. Mitmed märkmed on tehtud ka tähtlühenditena, nagu "D.A.1/2R.G.F.O.K.", mis tuleb uurijatel dešifreerida.

Seega ei ole Himseli kalender ainult trükiharuldus, vaid pakub ka väärtuslikku ainet Tallinna kultuuri- loo uurijatele.

CONCORDIA ÜLIKOOLI RAAMATUKOGU EESTIS

MARJE TAMRE

direktor

Concordia Rahvusvaheline Ülikool Eestis (CRÜE) on kõrgem õppeasutus, kus on võimalik õppida rahvusvahelist äri. 1996. aasta sügissemestrist avatakse ülikoolis ka õigusteaduskond. Ülikooli edukalt lõpetanud saavad bakalaureuse kraadi rahvusvahelise äri ja õigusteaduse alal ning neil on õigus jätkata oma õpinguid USAs. CRÜE on mõeldud eeskätt Eesti, Läti ja Leedu noortele, kelle sooviks on omandada kõrgem haridus Läänes kehtivate haridusprintsipi järgi. Oma tegevusega edendab CRÜE ka Baltimaade ühtsuse ideed.

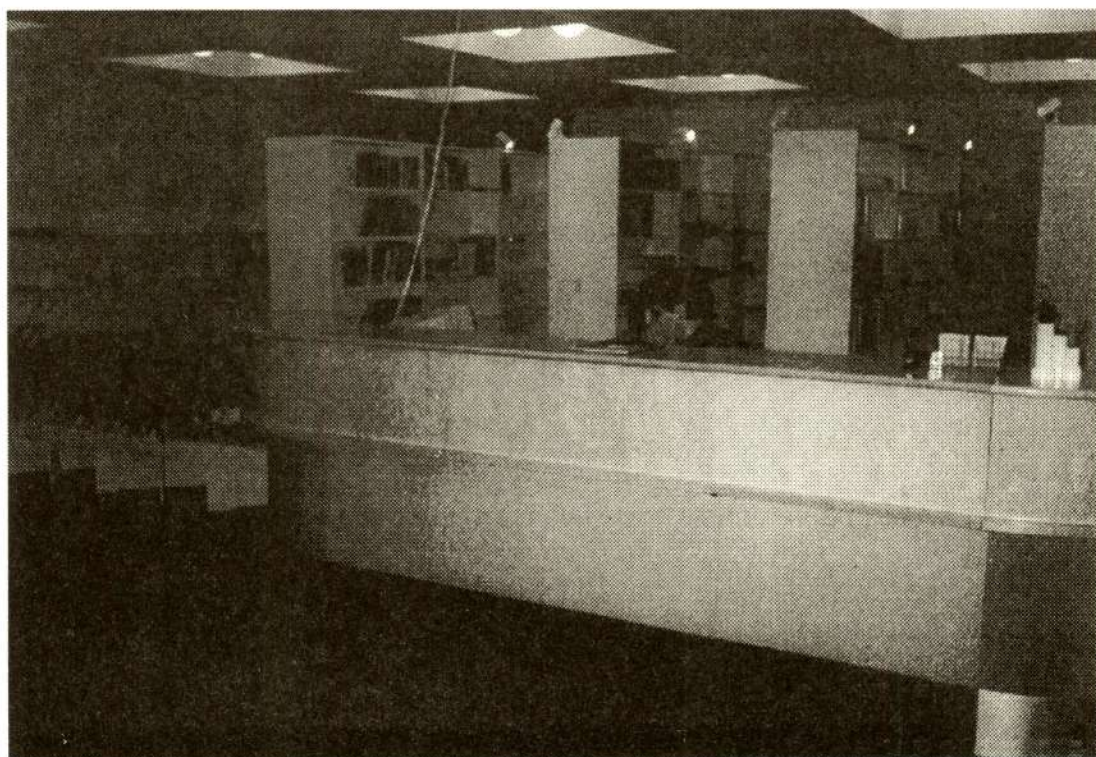
Lähtuvalt sellest, millised on ülikoolis õpetatavad ainevaldkonnad, areneb ja muutub ka CRÜE raamatukogu. Kogu on praegu veel väike - veidi üle kolme tuhande raamatu. Raamatukogu täieneb nii

ülikooli poolt ostetud raamatute kui ka välisannetuste läbi. Möödunud aasta septembris saadi suurem kingitus Ameerika Turundusassotsiatsioonilt (American Marketing Association) - raamatukogu täienes 1300 raamatu võrra.

Raamatukogu komplekteerimisel lähtutakse ülikooli õppekavadest - eesmärk on kindlustada üliõpilased ja õppejõud neile vajalike trükistega. Põhiosa moodustavad raamatud majanduse, äri, turunduse ning ärikorralduse ja -juhtimise kohta, nii ülikooliõpikud kui üldkäsitlused. CRÜE on kristlikel põhimõtetel tegutsev ülikool ja seetõttu on tema raamatukogus palju religioosse sisuga kirjandust ja usuteaduslikke teatmeteoseid. Raamatukogus leidub psühholoogiakirjandust ja raamatuid arvutite kohta, ning kuna tegemist

on ainsa ameerika tüüpi õppeasutusega Eestis, Ameerika ajaloo käsitlesti. Ei puudu ka ilukirjandus, trükised, mis aitavad arendada tudengite väljendusoskust nii kõnes kui kirjas suhtlemisel.

Õppetöö CRÜEs toimub kõige uuemate USAs või Inglismaal välja antud õpikute järgi. Kasutusel on samad õpikud, mis ülikooli partner-ülikoolis, või nende hilisemad trükid. Raamatuid hangib raamatukogu Eestis tegutseva vahendusfirma Allecto Ltd. kaudu, kelle lepingujärgseks ülesandeks on täita raamatukogu poolt esitatud, nii õppetööks vajalike kui teiste trükiste tellimused. Viimasel ajal on raamatukogule ostetud üldisema sisuga teatmeteoseid ja entsüklopeediaid (näit. *Encyclopedia Britannica*, *Encyclopedia American Political*

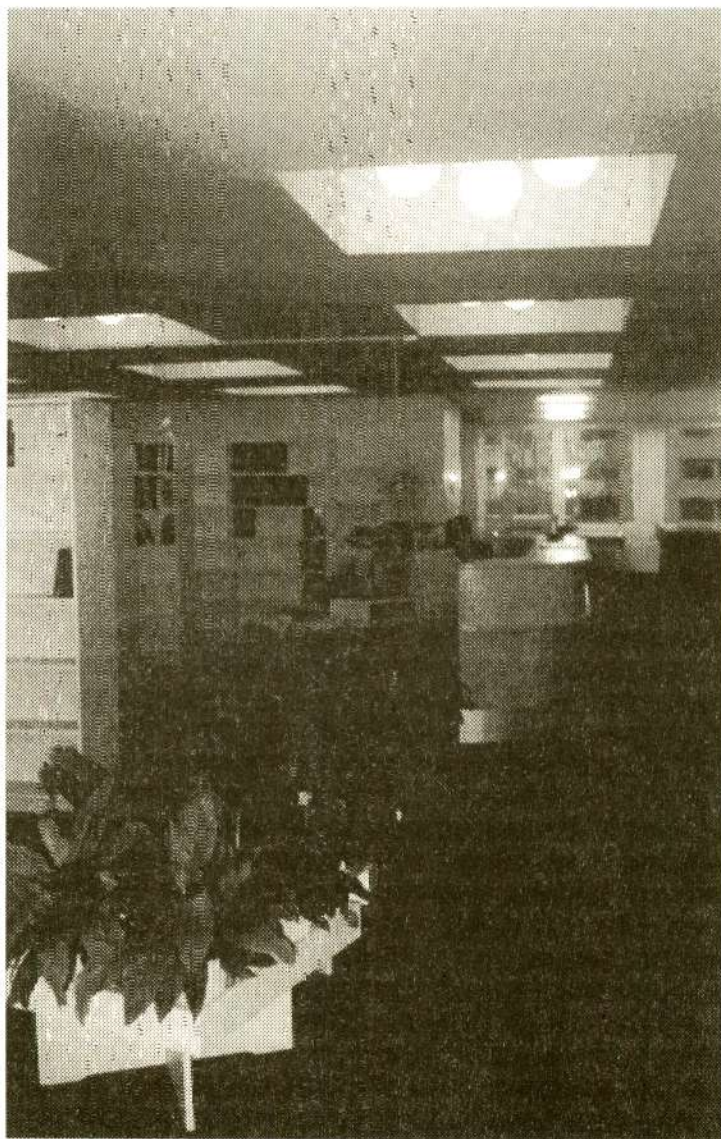
History, World Book Dictionary, keelesõnastikke (näit. *Webster's Third New International Dictionary*) ja ülikooli profiilile vastavaid erialasõnastikke ja teatmeteoseid. CRÜE raamatukogu raamatud on põhiliselt ingliskeelsed, kuna ülikooli õppekeel on inglise keel ja ka õppejõud on valdavalt USA ülikoolidest.

Käesolevaks aastaks on tellitud üle 40 nimetuse ajalehti ja ajakirju, nii eesti-, läti-, leedu- kui ingliskeelseid. Välisajalehtedest ja ajakirjadest on tellitud *The Economist*, *Business Week*, *Business Central Europe*, *Internet Today*, *PC Magazine*, *Lietuvos Rytas* jt. Kevadsemestrist alates on kavas alustada ka olulisemate majandus- ja ärilehtede sisu avamist ja üliõpilastele semestritööde tegemist hõlbustavate teemakartoteekide loomist.

Raamatukogu sisu peegeldab praegu kaartkataloog, kuid veel sel aastal on planeeritud osta integreeritud raamatukogusüsteem *Data Trek* ning luua raamatukogu elektronkataloog. *Data Trek* sobib väiksemate raamatukogude automatiseerimiseks. Eestis kasutab seda süsteemi USA Saatkonna raamatukogu. Elektronkataloogi loomiseks ja raamatukogutöö automatiseerimiseks on CRÜE raamatukogule hädapärane riistvara juba muretsatud. Sügisest saadik kasutatakse igapäevatoos Pentium mikroprotsessoriga arvutit, mis on ühendatud ülikooli Novell võrku. Ülikooli arvutivõrk on ühendatud Internetti,

mis annab igale arvuti kasutajale elektronkirjade lugemise ja elektroonilise suhtlemise võimaluse, samuti WWW (*World Wide Webi*) ja kõigi teiste Interneti teenuste kasutamise võimaluse. Ülikoolil on ka oma kodulehekülg (<http://www.ciue.edu.ee>), kus on oma koht ka raamatukogul.

CRÜE raamatukogus loevad ülikooli tudengid, õppejõud ja teised töötajad. Samas ei ole aga tagasi saadetud ühtegi külalist väljastpoolt CRÜEd, kes kord juba selle pika tee Viimsisse ette võtnud. **Raamatukogu asub ülikooli õppehoones Kaluri tee 3 ja on õppetöö ajal avatud kella 9.00-19.00.**

Fotod: Marje Tamre

“RAAMATUKOGU ON SINU”

Kampaania Rootsis aastatel 1992-1994

RENÉ TENDERMAN

RR

Viimase viiekümne aasta jooksul on Rootsis plahvatuslikult suurenenud koolitatud inimeste arv, mis tähendab, et aastaks 2000 on peaaegu kõigil rootslastel vähemalt 9-klassiline haridus ja iga viies rootslane on kõrgharidusega. Mida rohkem on teadusega tegelevaid inimesi ja tõuseb hariduse tase, seda suurem on nõudmine kõrgetasemelise infoteeninduse järele. Selle nõudmise täitmiseks on Rootsi hästi ette valmistatud, kuna maad katab hästi arenenud raamatukogude süsteem. Teiste raamatukogude kõrval on selle süsteemi tähtsad osad rahva- ja kooliraamatukogud.

avalik raamatukogu, kokku üle 2000 raamatukogu. 1950ndatel aastatel toimus raamatukogudes kiire areng. Aastatel 1950-1958 suurenesid Rootsi valitsuse toetussummad raamatukogude arenguks 236 % võrra. Vastavalt parlamendi otsusele on avalikud raamatukogud riigi hariduspoliitika osa ja lahutatud demokraatlikest protsessidest. Avalik raamatukogu stimuleerib inimesi püüdlema teadmiste ja kultuurikogemuste saamisele ja loob laiad võimalused hea kvaliteediga meedia- ja kultuuriühendustest osavõtuks. Avalike raamatukogude teenused on kõigile tasuta, tehes võimalikuks vaba juurdepääsu informatsioonile ning arvamuste vahetusele ühiskonnas.

teks kuludeks 12 %. Peale selle peavad raamatukogud Rootsi riigi ja Rootsi Autorite Ühingu kokkuleppe kohaselt iga raamatu laenutuse eest maksma rootsi ja Rootsis resideerivatele kirjanikele kompensatsiooni. Pool raamatulaenutuse kompensatsioonist makstakse otse kirjanikele ja teine pool kantakse Rootsi Autorite Fondi, mis toetab kirjanikke stipendiumite ja preemiatega. Praeguseks on Rootsi valitsuse toetus raamatukogudele suurenenud 35 miljoni kroonini aastas, mis on lisaks raamatukogude kogueelarve 2 miljardile kroonile. Samuti toetatakse maakondades omavalitsusi, kattes 35 % maakonna raamatukogude finantseerimise kuludest.

En röst för biblioteken.

Avalikke raamatukogusid hakati Rootsis asutama hariduslikel eesmärkidel eelmise sajandi alguses erinevate seltside ja ühingute poolt. 1930ndate aastate keskpaigas algas nende raamatukogude võtmine omavalitsuste haldusesse. Täna on igal 284 Rootsi läänil vähemalt üks oma

Kultuurikomiteede kaudu otsustavad omavalitsused, kuidas arendada oma avalike raamatukogude teenindust. Rootsi avalike raamatukogude tegevust ei reguleeri seadus, nii nagu see on teistes Põhjamaaades. Iga raamatukogu standardid on natuke erinevad, olenevalt kohaliku omavalitsuse prioriteetidest. Paljud Rootsi omavalitsuspiirkonnad on väga väikesed - rohkem kui poolte läänide elanike arv on väiksem kui 20 000 inimest. Seal on raamatukogu tihti ainus kokkusaamiskoht, kus korraldatakse kultuuriüritusi. Rootsi Rahvuslik Kultuuriasjade Nõukogu, mis vastutab valitsuse kultuuriinvesteeringute eest, toetab raamatukogusid 20 miljoni krooniga aastas.

Raamatukogu kuludest katab 95 % kohalik omavalitsus, maakond 2 % ja riik 3 %. Rootsi raamatukogude kogueelarvest, mis on üle 2 miljardi Rootsi krooni, läheb töötajate palkadeks 52 %, sisseseade muretsemiseks 20 %, raamatute ja teiste meediavahendite ostmiseks 16 % ning teis-

1980ndate aastate alguses süvenes Rootsis majanduskriis. Kohalikud omavalitsused asusid kärpima oma kulusid avalikus sektoris. 1993. aastal kavatseti kärpida ka raamatukogude eelarveid, vaatamata sellele, et Rootsi Kultuuriasjade Nõukogu peab raamatukogusid väga tähtsaks. Avalikud raamatukogud on täiskasvanute koolituse, kultuurielu ja -poliitika nurgakivisid. Avalike raamatukogude käes on unikaalne positsioon kohalikus kultuurielus, kuna nad stimuleerivad lugemist, pakuvad vaba juurdepääsu informatsioonile ja on samal ajal kohtumiste paigaks kõigile ning moodustavad tähtsa ressursi kõigile hariduse astmetele. Sel viisil teevad avalikud raamatukogud tänuväärt tööd, garanteerides sõna- ja arvamusevabaduse ning varustades elanikkonda teadmistega. Avalikud raamatukogud on neutraalne pind ja suutelised rahuldama kõigi huvi- ja poliitiliste gruppide nõudmised. Lisaks sellele on raamatukogudel tähtis osa rahvuslikus ja rahvusvahelises infosüsteemis.

RAAMATUKOGU VÄLISMAAL

Samal ajal, kui raamatukogude süsteemi hakkas ähvardama mainitud oht, alustasid firma Bibliotekstjänst, mis varustab kõiki Rootsi raamatukogusid vajaliku inventariga, ja SAB (Rootsi Raamatukogude Assotsiatsioon) üleriigilist kampaaniat takistamiseks kohalike omavalitsuste kavatsust hävitada see, mille nad olid pika aja jooksul üles ehitanud ning mis oli saanud rahvuslikuks uhkuseks ja eeskujuks teistele maadele. Peamiseks eesmärgiks oli Rootsi poliitikutele ja inimestele selgeks teha, mis on kaalukausil. Kampaania aluseks võeti raamatukogude head statistikanäitajad. Selle illustreerimiseks toodi tabavaid näiteid ja võrdlusi. Kampaania kandis nime "Raamatukogu on sinu". Soovitati küll kampaania nimeks panna "Raamatukogu on minu", aga SAB eelistas esimest, mis rõhutas - "See on sinu raamatukogu! Seisa selle eest!"

Kohe kampaania alguses loodi selge kontseptsioon - küsida, mida tuntud, armastatud ja usaldatud

autoriteedid arvavad raamatukogude kohta. Paljude kuulsuste seast valiti üheksa inimest, kellele saadeti kiri, milles neil paluti kirjutada raamatukogude kohast nende elus. Suured plakatid nende inimeste fotode ja tekstiga saadeti raamatukogudesse ühe kogu Rootsi ning lisati reklaamplakatitena ajalehtedele.

Need üheksa inimest olid režissöör ja kirjanik Hans Alfredson, laulja Eva Dahlgren, endine peaminister ja Tsentristliku Partei liider Thorbjörn Fälldin, noorsoo filmitäht Anton Glazelius, kirjanik, ajaloolane ja meediapersoon Alf Henrikson, lastekirjanik Astrid Lindgren, näitleja ja laste pildiraamatute autor Sven Nordquist, rahvusliku hokimeeskonna mängija Börje Salming ning filmitäht režissöör Lasse Åberg.

Tõenäoliselt ainus tuntud isik ka välismaal - lastekirjanik Astrid Lindgren küsib oma plakatil: "Misjaoks nad sedasi teevad?", nagu küsisid tõtskäabused tema Ronja-raamatus.

Sügisel, just eelarve arutluse ajaks saadeti igast plakatist üks eksemplar igale kohaliku omavalitsuse ja parlamendisaadikule.

Samal ajal trükkisid maakonna keskraamatukogud, aga ka paljud väikesed raamatukogud reklaambrošüüre, kus tutvustati raamatukogu ja selle teenuseid. Reklaambrošüürides rõhutati - kuulata, lugeda, vaadata - kõik see on raamatukogudes oma lugejatele tasuta. Neil brošüüridel oli ka teine eesmärk - õhutada lugema.

1993. aastal tehti uued plakatid, millel näidati avalike raamatukogude kasusid ja rõõme. Uued plakatid olid varustatud toredate lööklausetega ja väga kuulsate fotograafide, näiteks Henri Cartier Bressoni fotodega. Need plakatid on siiaaani populaarsed just noorte kollektsionääride seas.

Samal aastal korraldas Rootsi suurim piimatööstus ARLA lastevõistluse oma piimapakenditel, millel

Skara Maakonnaraamatukogu

olid tsitaadid ja pildid lasteraamatutest. See kampaania ei kuulunud küll "Raamatukogu on sinu" kampaania alla, aga sellel oli mõõtmatu tähtsus, sest sõna "raamatukogu" oli mainitud 50 miljonil piimapakil. Rootsis nimetatakse piimapakke hommikusöögiks ülikooliks, kuna neil olevaid tekste loetakse pea igas hommikusöögilauas.

1993. aastal jätkus ka kampaania poliitiliste parteide ja kohalike omavalitsuste väljaannetes. See põhines raamatukogude headel statistikanäitajatel. Koostati tabavaid küsimusi, anti vastused. Näiteks: "Kui palju külastajaid käib Rootsi raamatukogudes ühe aasta jooksul?" ja kui lehekülge pöörata, oli seal vastus - "68 miljonit 501 tuhat." Või "Kui palju vähese haridusega inimesi tegeleb enesetäiendamisega raamatukogudes?" Ja vastus oli "Nii palju, kui on kõigis Rootsi ülikoolides üliõpilasi kokku."

1994. aasta oli Rootsis üldvalimiste aasta. Seoses sellega saadeti kõigile valimistel osalevate parteide liidritele kirjad, milles küsiti nende arvamust raamatukogude tuleviku kohta Rootsis. Partei liidritest joonistasid suurte ajalehtede karikaturistid heatahtlikud karikatuurid ning poliitikute lausetest ja karikatuuridest sündisid uued plakatid. Mitte ükski partei liider ei julgenud osalemisest keelduda. Tollane peaminister Carl Bildt ütles oma karikatuuriga plakatil: "Raamatud ja raamatukogud mängivad olulist osa Rootsi progressis tulevikus."

Milline on nende kampaaniate tulemus, mis maksid ligi pool miljonit krooni aastas? Sellele ei osata vastata. Paljud kohalikud võimuorganid otsustasid aga jätta sulgemata haruraamatukogusid, kuigi olid seda algelt planeerinud, ning mõned omavalitsused isegi laiendasid olemasolevaid ja ehitasid uusi raamatukogusid.

Wadstena raamatukogu

Kuid üks asi on kindel. Kampaaniad tõmbasid endale ja äratasid seega ka avalike raamatukogude vastu suurt tähelepanu ning inimesed raamatukogundusmaailmas on väga uhked oma professionalismile üle. Samas on kampaania osad teeninud auhindu mitmel reklaamivõistlusel. Näiteks raamatukogude statistika kasutamine sai Rootsi reklaamivõistlusel "Kuldne Muna" "Kolumbuse Muna" nimelise diplomi. Samuti on kampaania erinevad osad saanud Art Directors Club of Europe diplomi, mis on üks mõjukamaid reklaamiautasusid maailmas.

1995. aastal kampaania jätkus kooliraamatukogudes. Rootsi laste lugemuse näitaja on üks parimaid maailmas, mille eest tuleb paljus tänada häid kooliraamatukogusid. Nüüd ähvardab aga ka neid rahaline kitsikus, mõned neist on juba suletud. Kampaania kujutas endast võistlust, kus vanemate klasside õpilastel paluti kirjutada kirjand sõprusest. Tööd vaatas läbi paljudest kuulsatest kirjanikest koosnev žürii ning esimese koha autasuks oli terve klassi sõit Londonisse. Start anti sügisel.

ALLIKAD:

1. Tovoté, Christina. The Library is yours. A campaign for the public libraries in Sweden during 1992-1994. 61st IFLA General Conference 20.-26. August 1995. Istanbul, Turkey. Booklet No 6. P. 104-110.

2. Lindman, Tomas. Libraries in Sweden The Swedish Institute. - [Stockholm, 1989]. - [8] p.

Sune Sundahli fotod väljaandest *The Library of the '80s: Swedish Public Library Buildings 1980-89*.

KAUGTEENINDUS SOOMES JA SOOMEST

SINIKKA SIPILÄ

Häme Maakonnaraamatukogu raamatukoguhoidja

1. Kaugteenindus Soomes

Kaugteenindus on raamatukogude vaheline laenustegevus ja koopia-teenindus. Kaugteeninduse kaudu vahendavad raamatukogud vastastikku materjale, mis neil oma kogudes puuduvad. Efektiivne kaugteenindus eeldab, et ühe raamatukogu kogude kohta on võimalik saada kaasaegseid loetelusid trükitult, mikrokoopiatena või arvutiandmebaasidena. Kaugteenindus on mõeldud kõigile lugejaile, kuid põhiosa selle kasutajaist on uurijad või õpilased, sest just nemad vajavad tihti seesuguseid materjale, mida kõik raamatukogud endale ei telli.

Soomes on kaugteenindus vilgas. Head arvutiandmebaasid tõhustavad kogude kasutamist. Nii teadus- kui rahvaraamatukogudes leidub andmes- tikke (faile), mida teised raamatu- kogud võivad tasu eest kasutada.

Kasutustasu sisseviimine on vii- mastel aastatel kauglaenutuste hulka vähendanud. Vajadus selle teenuse järele on aga nii kooolituse kui kaug- õppe laienemise tõttu suurenenud. Tasu kauglaenutuse eest on paik- konniti erinev. On veel piirkondi, kus lugeja kauglaenutuse eest midagi ei maksa - kulud kannab valla- või linna- raamatukogu. Enamasti aga maksa- vad lugejad kas osalt või täielikult kauglaenutuskulud.

2. Kaugteenindusvahendid

Kaugteenindusel kasutatakse nii trükitud, mikro- kui raalkatalooge. Kauglaenutustellimused saadetakse tavalise või elektroonilise posti teel, teleksi või telefaksiga.

3. Kaugteenindus rahvaraamatu- kogudes

Soomes rahvaraamatukogude võrk ulatub kõigisse 439 valda. Suure- mates valdades on lugejate käsutuses ka teeninduspunktid või raamatubuss. Kokku on Soomes 998 rahvaraamatu- kogu, 862 teeninduspunkti ning 220 raamatubussi. 1994. aastal said rahvaraamatukogud 152 101 ja saat- sid välja 133 000 kauglaenutus- tellimust.

Rahvaraamatukogude kogude kasu- tamist on intensiivistanud arvu- tiandmebaasid, milles on kajastatud andmed mitme valla kogude kohta. Sellised ühisandmebaasid on olemas Soome erinevais paigus. Näiteks Hä- meenlinna Linnaraamatukogul on ühtne andmebaas kolme naabervalla raamatukoguga. Samuti on ühises võrgus pealinnaümbruse suuremate linnade - Helsingi, Vantaa, Espoo, Kauniainen raamatukogud ja nii leiavad nende raamatukogude mater- jaldid tõhusat kasutamist, mis vähen- dab ühtlasi kulutusi kauglaenutusele.

3.1. Rahvaraamatukogude kesk- raamatukogu - Helsingi Linna- raamatukogu.

Rahvaraamatukogude keskraamatu- koguna tegutsev Helsingi linnaraa- matukogu on ühtlasi maakonnaraa- matukogude täiendkogude haldaja ning rahvaraamatukogude kauglae- nutuskeskus.

3.1.2. Maakonnaraamatukogud tegutsevad piirkonna kaugteenindus- keskustena. Soomes on 19 maakonna- raamatukogu. Hämeenlinna Linna- raamatukogu sai Maakonnaraamatu- kogu õigused alles 1995. aasta algu- ses. Häme maakonnaraamatukogu alla kuulub 15 vallaraamatukogu.

Vajaliku teabe otsimiseks pääsevad nad kõik sirvima Hämeenlinna raamatukogu andmebaasi.

Maakonnaraamatukogud võivad vajadusel tellida puuduva teose ka otse välismaalt. Tavaliselt aga saa- detakse tellimus Helsingi linna- raamatukokku, kes edastab selle teistesse Põhjamaadesse. Üsna harva palutakse materjale tellida väljast- poolt Põhjamaid.

Maakonnaraamatukogudes on tarvi- tusel oma andmebaas MANDA, mis haarab peaaegu kõiki maakonna- raamatukogusid. Lõplikult valmib MANDA 1996. aastal. Andmebaas sisaldab infot raamatutest ja auvis- test (muusika, videofilmid, diaposi- tiivid jm). MANDAt täiendavad kohalikud ühisandmebaasid. Varem oli see info kättesaadav mikro- (kaart)kataloogi kujul.

4. Kaugteenindus teadusraamatu- kogudes

4.1. Teadusraamatukogud

Soomes 370 teadusraamatukogust 300 tegutseb 20 kõrgkooli juures. Ülejäänud on erialaraamatukogud, (66) ja 4 õppeasutuse raamatukogud. Laenutuspunkte on teadusraamatu- kogudel 466. Raamatukogude kasu- tamine on nende rahalistest raskustest hoolimata kasvanud - laenutuste hulk on kasvanud 22,3 %, külastatavus 32 %. Kauglaenutuste hulk on aga tasustamise tõttu märkimisväärselt vähenenud.

Andmeid teadusraamatukogude kogude kohta on võimalik leida ühisest andmebaasist LINDA, mis tõhustab ja kiirendab oluliselt kaug- teenindust. LINDA sisaldab andmeid diplomitööde, väitekirjade, uurimuste,

rapordite jms. kohta, mida kohapeal oleks raske kätte saada. Enne LINDAT kanti andmed mikrokaartidele, veelgi varem aga (alates 1920. aastast) avaldasid teadusraamatukogud oma kogudest ühisloetelusid, millest osa on veel praegugi kasutusel.

Teadusraamatukogud saadavad palju materjale kauglaenutuse teel rahvaraamatukogudele, kelle kaudu laekuvad soovid uurijailt ja õppureilt. Kokku täitsid teadusraamatukogud 1994. aastal 174 000 kauglaenutustellimust, välismaale saadeti 10 000 väljaannet või koopiat. Samal aastal said teadusraamatukogud ise umbes 104 000 tellimust kodumaalt ja 24 000 tellimust välismaalt.

4.1.2. Sundeksemplariraamatukogud

Sundeksemplariraamatukogudeks olevad **7 teadusraamatukogu** saavad kirjastajailt eksemplari nii trükistest kui helisalvestistest ning kohustuvad seda säilitama ja lugejate käsutusse andma. (Vt tabel 1.)

Sundeksemplare kasutatakse nii paikseks kui kauglaenutuseks. Helsingi Ülikooli Raamatukogu on ühtlasi Soome rahvusraamatukogu, kes komplekteerib rahvuslikku arhiivkogu, kust ei anta materjale välja kauglaenutuse teel.

4.1.3. Teaduslikud erialakeskraamatukogud

Teadusraamatukogude hulgast on valitud 10 erialakeskraamatukogu, kelle ülesandeks on koguda erialamaterjale ja laenutada neid lugejaile ka kauglaenutuse teel. (Vt. tabel 2.)

5. Hoiuraamatukogud

1989. aastal rajati Kuopiosse kõigi Soome raamatukogude ühine hoiuraamatukogu (depoo), kelle ülesandeks on säilitada ja teha kättesaadavaks teadusraamatukogudest ja rahvaraamatukogudest hoiule antud vanem ja vähekasutatav kirjandus. See raama-

Tabel 1

Sundeksemplariraamatukogud on:

Helsingi Ülikooli Raamatukogu	sundeksemplariõigus 1600 aastast alates
Turu Ülikooli Raamatukogu	1919 -
Åbo Akadeemia Raamatukogu	1919 -
Jyväskylä Ülikooli Raamatukogu	1919 -
Soome Parlamendiraamatukogu	1919 - valikuõigus
Oulu Ülikooli Raamatukogu	1960 -1980 osaline valikuõigus, 1981 täielik valikuõigus
Joensuu Ülikooli Raamatukogu	1981 osaline valikuõigus

Tabel 2

Teaduslikud erialakeskraamatukogud on:

Raamatukogu	Tegutseb kesk- raamatukoguna alates	Erialad
Parlamendiraamatukogu	1984	riigi- ja õigusteadus
Helsingi Kõrgema		
Kaubanduskooli Raamatukogu	1977	majandus
Helsingi Ülikooli Raamatukogu	1982	humanitaarteadused
Jyväskylä Ülikooli Raamatukogu	1977	pedagoogika, psühholoogia, kehakultuur
Põllumajandusraamatukogu	1977	põllumajandus, toiduainete valmistamine, toitumine, kodumajapidamine
Metsandusraamatukogu	1977	metsateadus, metsandus
Tampere Ülikooli Raamatukogu	1984	sotsiaalteadused, side
Tehnikakõrgkooli Raamatukogu	1971	tehnikaeadused
Tervishoiu Keskraamatukogu	1977	tervishoid
Statistikaraamatukogu	1982	statistika

tukogu täidab kauglaenutustellimusi esialgu tasuta, kusjuures täitmise tähtaeg on küllaltki lühike - materjalid saavad sealt juba järgmisel päeval. Hoiuraamatukogu on kiiresti kasvunud ja momendil on seal 37 riulikilomeetrit teavikuid, millest 25 riulikilomeetrit on aktiivses kasutuses.

Raamatukogul on korralik arvutiandmebaas, mille abil saab ülevaate säilitatavatest kogudest. Mõne aastaga on kaugteenindus muutunud hoiutegevuse kõrval põhiliseks tööloiguks.

6. Kaugteenindus Soomest

Välismaale saadavad kauglaenutustellimusi rahvaraamatukogude keskraamatukogu, teaduslikud keskraamatukogud, eriala- ja maakonnaraamatu-

kogud. Sundeksemplaridest toimub kauglaenutus välismaale Turu Ülikooli Raamatukogust (soome-, saami-, ja võõrkeelne) ning Åbo Akadeemia Raamatukogust (rootsikeelne). Kauglaenutusnõude võib saata, täites kaugteeninduse formulari, kas posti teel või muid edastusvahendeid kasutades (teleks, telefaks, elektroonpost). Kui välismaalt ei saabu jaatavat vastust või bibliograafiaandmed on puudulikud, võib nõude saata näiteks Helsingi Linnaraamatukogule või Turu Ülikooli Raamatukogule andmete täpsustamiseks. Sealt saadetakse nõue kuuluvusekohaselt edasi või tagasi kauglaenutustellijale, kes siis võib saata nõude raamatukogule, kus materjalid asuvad.

Soome k. tõlkis Maia Randma

SELTSIELUST ON SAANUD KODANIKUALGATUS

AILI AARELAID

Teaduste Akadeemia vanemteadur

Kodanikualgatus on mõiste, mille sisu varieerub riike ja rahvuseid pidi. Täna sees konkreetnes rahvusriigis esineva kodanikualgatuses struktuur ja vaimsus kasvab välja selle rahva minvikukogemusest, segunedes samas eelkõige naaberahvaste või siis mõju-kate (naaber)riikide vastava tõdemusega. Teoreetilises kirjanduses nimetatakse seda nähtust kodanikukultuuriks (*civic culture*). Nii on eesti kultuuri kontekstis küllalt võõristav rääkida Läänes tavapäraselt kasutatavatest NGO-dest ehk valitsusvälistest organisatsioonidest, *third fieldist* ehk riigi- ja turuvälisest kolmandast sektorist, ka *charity*'t mõistame kitsamalt kui hädasolijaid abistavaid heategevusorganisatsioone. Eestlasele assotsieerub kodanikuinitsiatiiv eelkõige kultuuri- ja hariduskeskse omaalgatusliku seltsitegevusega. Seltsidesse on koondunud selleks, et üheskoos rahuldada kasvavaid kultuurihuvisid, aga ka saada ühistevõime kogemust. Analoogselt mõnegi teise Euroopa väikerahvaga (näit. norra, soome, läti, leedu) on ka Eestis rahvuslik eneseteostus (*national buiding*) ja sellega seonduv kodanikualgatus saanud jalad alla oluliselt varem, kui on võimalikuks osutunud omariikluse sünn. Kodanikualgatus hakkas Eestis kujunema nn. esimesel ärkamisajal 1860ndatel aastatel, eelkõige nakatuna baltisaksa provintsikultuuri eeskujudest. Kahekordse poliitilise ülemvõimu tõttu oli aga mõeldamatu ulatuslikuma poliitilise kodanikualgatuses kujunemine ning ka majanduslikku enesealgatust piiras seadusandlus. Nii Balti aadelkond kui vene tsaarivõimurid soosisid eelkõige vaid talurahva mõõdukat eneseharimist ja meeelahutuslikku laadi seltsitegevust. Nii kujuneski olukord, kus omamata teistsuguseid väljundeid, arenesid ametlikult lubatud kultuuri- ja hariduskesksed seltsid tegelikkuses eestlaste alternatiivseteks rahvust integreerivateks organisatsioonideks

ja kultuuriseltsid kujunesid kodanikualgatuses sünonüümiks. Seega seostub kodanikualgatuses mõiste eestlaste tavateadvuses väga tihedalt seltsitegevusega kui rahvusidentiteedi kandjaga.

Veelgi enam, Eestis (nagu teisteski Balti riikides) kujunes ajalooliselt suhteliselt omapärane olukord, kus omariikluseni realiseerunud rahvusloome (*nation-building*) protsess katkestati võõrokupatsiooni poolt poolsajandiks, mistõttu vabatahtlik initsiatiiv oli sunnitud reprodutseeruma ebanormaalses ühekülgsest tootvates tingimustes, so. jällegi põhiliselt kultuuriseltsidena. Lühike kahe maailmasõja vaheline iseseisvusperiood on eestlaste kodanikualgatuses kujunemisloos pigem erandlik kui reeglipärane: see oli aeg, mil riik ja kodanikualgatus toetasid teineteist, luues ühiselt tsiviilühiskonna sellised osad nagu kodukaitse, noorte- ja naisteliikumised, vabatahtliku täiendhariduse süsteemi, elukutseühendused nii loovale kui taastootvale intelligentile. Seoses tollase noore rahvusriigi majanduslike võimaluste piiratuses tuli suur osa rahvakultuurilisest ülesehitustööst teha vabatahtlikust entusiasmist. Mainitud perioodist kinnistusid seltsid rahva teadvuses prestiižikate rahvusühendust tootvate ja hoidvate sotsiaalsete institutsioonidena, seltsijuhte peeti väga väärikateks avaliku elu tegelasteks.

1940. a. Nõukogude okupatsioon katkestas kodanikualgatuses normaalse arengutee ja kutsus esile nn. katkestatud tsiviilühiskonna fenomeni. Seadusega poliitharidustöö reorganiseerimise kohta 1940. a. oktoobrist suleti järk-järgult 5000 seltsi, millest 2000 oli registreeritud Haridusministeeriumi juures kultuuriseltsidena. See oli eestlastele täielik **kultuurišokk**, sest eelneva 80-90 aasta jooksul oli seltsides nähtud eestluse enese-

realisatsiooni keskset institutsiooni. Paraku ei saanud sellist võimsat organisatsioonilist kapitali ühe seadusega ja üleöö hävitada. Varem või hiljem pidi see olemasolevate võimaluste piires teisenema, näiteks massiliseks kunstiliseks isetegevuseks. Kuna nõukogude võim elimineeris eestlaste omaalgatuses kaitselise, rahvaharidusliku, noorsoakasvatuseliku jm. funktsioonid ning asendas need parteija riigikesksete totalitaarinstitutsioonidega (ALMAVÜ, marksistlik haridusvõrk, komsomol jt.), siis "kukkus" kodanikualgatus ajalooliselt 40 aastat tagasi ja kontsentreerus taas pelgalt kultuurilist eneseteostust võimaldavatesse vormidesse.

Algas protsess, mida võiks nimetada rahvusidentiteedi varjatud kaitsmiseks (*conservation of nation-building*). Kuna stalinliku ideoloogia üheks nurgakiviks oli nn. rahvaste õitsengu doktriin, olid taidlus ja folkloorne tegevus riiklikult soositud. Sellest kinni haarates lõid eestlased vägagi unikaalse kodanikualgatusliku nähtuse - laulva rahvuse (*singing nationalism*). Nimelt muutsid eestlased Moskva poolt ametlikult lubatud laulupeod ja sellega seotud isetegevuse üldrahvalikuks protestiaktiiviks, omapäraseks sotsiaalseks protestiliikumiseks (*national protest movement*). Iga viie aasta järel toimuv suurüritus muutus rahvuslikku indentiteeti kandvaks ja kaitsvaks võtmesündmuseks. Kohalike kooride ja rahvatantsurühmade loomist (kokku 4000 ühendust 60 000 osavõtja tarvis) peeti eluliselt tähtsaks, seda enam, et neid doteeriti riiklikult. Laulude ja tantsude õppimine, rahvariiete õmblemine, kohalikud laulupäevad ja võistlusalumised jms. laulupeoga seonduv arenes ebanormaalses mõõtmeteni, kasvades niiviisi sotsiaalse mobiilsuse spetsiifiliseks hiiuvormiks. Laulupeorongkäigud ja -kontserdid kujunesid sisuliselt impeeriumi-

vastasteks poliitilisteks meelsusdemonstratsioonideks, hoolimata sellest, et kommunistlik ideoloogia asja igati ohjata püüdis.

Lisaks nn. laulupeo-aktiiviteetidele tekkis veel kolm ulatusliku seltsitegevuse vormi, mis kõik olid loomult kultuurikesksed ning orienteeritud rahvusluse alalhoidmisele totalitarismi tingimustes. Need seltsitüübid olid kodu-uurimis- (rahvusliku mälu säilitamine), looduskaitse- (rahvusterritooriumi kui eestlaste elukeskkonna tähtsustamine) ja aiandusmesindusseltsid (kohalike töötraditsioonide talletamine). Nende tegevust Moskva ei kontrollinud. Viimatinimetatud kolme seltsitegevuse vormiga oli seotud ligikaudu 45 000 inimest ja need levisid laialt just maapiirkondades, kus nõukogulike "uueenduste" mõju oli tagasihoidlikum. Võib julgesti öelda, et 1960-70ndatel aastatel haaras eestlasi meelestu seltsitegevuslik entusiasm, mis oli eelkõige isetegevus- ja looduskaitsekeskne ja millega kaasnes kodukoha mälu säilitamise ülepaisutatud fetišeerimine.

1987-1991. a. vabadusvõitluse perioodil saavutas totalitarismikogemuses karastunud ja pikki aastaid kultuurikesksusega ahistatud kodanikualgatuse areng oma haripunkti, mida me nimetame "laulvaks revolutsiooniks". Viimast võiks määratleda seltsitegevuse kui eestlastele iseomase vaimse kapitali alusel kujunenud kodanikualgatuse erakordset tihenemist selle nimel, et üheskoos taas elustada sügavalt rahvuslikke väärtusi, eelkõige aga taastada Eesti iseseisvus. "Laulva revolutsiooni" lõppedes oli laulev rahvuslus ennast ammendanud ja kultuurikeskne omaalgatus kaotamas oma kohta kiiresti teiseenas ühiskonnas.

Niisiis, Nõukogude Liidu kiire kokkuvarisemise järel 1991. aastal tekkis Eesti seltsiliikumises uus šokk, mis ei olnud sugugi väiksem 1940. a. seltside sulgemise omast. Kuni selle hetkeni olid eestlased mõistnud

seltsiliikumist kui rahvuslike traditsioonide ja institutsioonide kogumit, mille eesmärgiks vaimsete (kultuuriliste) vahenditega võõrastele režimidele ja mõjudele vastuseisimine. Koos sotsialismi kollapsi ja iseseisvuse taastamisega kaotas kodanikualgatus:

- esiteks, oma motivatsiooni tagada alternatiivsete e. mitteametlike institutsioonide abil rahvuslik ellujäämine ja identiteet, sest see muutus taastatud riigi põhiülesandeks;

- teiseks, oma finantsilise heaolu, sest postsotsialistlik liberaal-turumajanduslik orientatsioon ei võimalda enam kodanikualgatuse turgutamist suurte riiklike dotatsioonide abil;

- kolmandaks, pikaajalise privileegi demonstreerida rahvuslikku suletust kui voorust. Sotsialismi ajal selgesti tajutav rahvuseltside pühendumus kitsalt kohalikule ja eestluskesksele problemaatikale. See oli üldlevinud vastupanuvorm sotsialistlikule unifikatsioonide ideoloogiale. Avatud ühiskonna (*open society*) oludes ei saa aga kodanikualgatus edukalt toimida väljaspool avaramat rahvusvahelist konteksti;

- neljandaks, oma rahvust homogeniseeriva toime, mille puhul seltsitöös osalemine ei olnud oluliselt seotud osaleja kohaga sotsiaalses hierarhias. Postsotsialistliku ühiskonna kiire sotsiaalne diferentseerumine on toonud kaasa omaalgatuse jagunemise vastandlike huvidega rühmituste ja väga erinevate tegevusalade vahel.

Riikliku iseseisvuse taastamine tähendab väikerahvale kolme ajadimensiooni kokkupõrke ja kokkumängu dialektikat. Taastamine isenesest võrdub mineviku tahtliku taas elustamisega. Paraku ei saa seda teha tuleviku arvelt, sest argiaeg ei ole põhimõtteliselt pööratav suurus. Mineviku ja tuleviku ristumiskohas oleme aga me ise - need, kes me elame siin ja praegu ehk teiste sõnadega olevikus. **Paljud tänased sotsiaalsed hädad tulenevad oskamatuses ühitada minevikku tulevikuga nii, et olevik sinna vahele ära mahuks.**

Kolmedimensionaalsus on laienenud ka tsiviilühiskonna taastamise protsessile. 1988. aastast alates on kodanikuinitsiatiiv otsinud väljundit korraga kolmes suunas: **reformeerida** (desovietiseerida, detsentraliseerida) viimased viiskümmend aastat tegutsenud seltside ja ühenduste tegevus; **restitueerida** 1940. a. eelne seltside struktuur; **luua** Lääne- ja Põhja-Euroopa analoogidest lähtudes **täiesti uus** omaalgatuslik tegevusväli (*voluntary field*). Teiste sõnadega on koos kogu Eesti ühiskonnaga ka tema kodanikualgatus seisnud teelahkmel, valimaks mineviku, oleviku ja tuleviku vahel. Andes täna hinnangut seitse aastat kestnud protsessile, võime öelda, et tsiviilühiskonna taastumisel on realiseerunud "kolme õige tee" tasakaalustav printsiip. Esimese Eesti Vabariigi restitutsiooni ideest innustunud kodanikud asusid taastama nimetamisväärtset hulka varem eksisteerinud seltse - sh. Kaitseliitu, skautlikke noorsoo-organisatsioone, naiste- ja elukutseühendusi. Teiseks võimaluseks seltsitegevuses oli pöördelisel ajaloohetkel tegevühenduste nõ. lahtiriigistamine ja neile uue demokraatlikuma palge andmine. Seda võimalust vahendasid isetegevusorganisatsioonid ning spordi- ja huvialaühendused, kes olid ühelt poolt kõige apoliitilisemad e. vähem sotsialistlikust ideoloogiast mõjustatud, kuid keda samas kõige valusamalt tabas riikliku toe äralangemine. Kolmandat suunda nimetagem kodanikualgatuse moderniseerimiseks - lääne eeskujudest innustunult imporditakse täiesti uusi ühistegevuse vorme nagu Lions' Club, rida naisteühendusi (ettevõtlikud naised, Zontad), mitmed inva- ja terviseorganisatsioonid, uute elukutsete ühendused. Kõige rohkem välisabi sai nimelt omaalgatusliku välja moderniseeruv osa ning seega pole imestada, et silmapaistvalt edukas on just tsiviilühiskonna selle osa tegevus.

Korraga kolmel teel käimine on tekitanud küllaltki omapärase postsotsialistliku kodanikualgatuse struktuuri:

a) maakohtades ja üle 45aastaste seas on levinud seltsitegevuse vorm, mis oma mudelilt järgib nõ. ärkamis-aegset arusaama seltsidest kui meeldivast kultuurilise kooskäämise ja enesearendamise kohast. Kuna vastupanufunktsiooni enam ei ole ja majandusolud on rohkem kui tagasihoidlikud, siis ongi nende seltside tänane sotsiaalne funktsioon hoida inimesi vaimuärkvel järsult halvenenud majanduselu tingimustes. Sellel tasandil toimub praegu nõukogude-aegse sihilikult apoliitilise taidlus- ja huvitegevuse renoveerimine. Ilmselt tuleb tõmmata paralleele Teise maailmasõja järgsete aastatega, mil suur osa sotsiaalselt vähemabiilseid inimesi klammerdus kiiresti muutunud ideoloogilistes oludes varasemast harjumuspärase küla- ja vabrikuisetegevuse külge. Samas ei saa nende seltside tähtsust alahinnata: kuna need seltsid on maakesksed ning isetegevusaltid, siis on nad selgelt tasakaalustav rahvuslikke traditsioone hoidev jõud linnades peale suruvale läänelikule massikultuurile;

b) moderniseeruvate seltside eesot-sas on noored või nooremas keskeas, tormiliselt muutuvate ühiskondlike oludega kohanenud inimesed, kes näevad kodanikualgatuses võimalust kiireks integreerumiseks Euroopaga. Paljudel juhtudel on nimelt restitueeritud seltsile leitud vägagi kaas-aegne tegevusvorm (näit. Punane Rist, Naisliit, mereskautilus). Nende seltside, fondide ja ühenduste kaudu reprodutseeritakse Eestis Euroopa viimase kahe aastakümne vabatahtlike organisatsioonide alast kogemust. Moderniseeruv seltsiliikumine on selgelt linnakeskne, väga paljude katusorganisatsioonide peakorterid asuvad Tallinnas, vähestel ka Tartus. Nn. importseltside liikmed on sotsiaalselt edukad, paljuski liberaalse turumajanduse tulised pooldajad. Peaaegu midagi ei ole välja tulnud noortekultuuri restitutsioonist, so. esimese iseseisvusaja populaarsed noorteorganisatsioonid (YWCA, YMCA, Noorkotkad jt.) ei leia enam laia kõlapinda. Suhteliselt väikesed grupid noori soovivad kaasa lüüa

kaasaegsetes üleeuroopalistes ühendustes või pühenduda moodsale poliitilisele kodanikualgatusle. Üldse tuleb konstateerida, et noorte osa uuenevas omaalgatuslikus tegevuses on väike, kuna suurema osa noorte eluplaanid on seotud intensiivse poliitilise või ärilise tegevusega;

c) restitutsioonilise mõtteviisi tulemusena on loodud nimetamisväärtne hulk inimeste ja ühiskonna minevikule pühendunud ühendusi - Vabadussõja ja Teise maailmasõja eri rinate veteranide, stalinlike repressioonide ja Tšernobõli ohvrite jt., aga ka kodu-uurijate ja genealoogide ühendused - so. suhteliselt suletud väikesed ringid enda ühiskonnale meeldetuletamiseks. Põhiliselt on taolistes ühendustes tegevad pensioniealised inimesed ning need seltsid täidavad sotsiaalse rehabilitatsiooni väga vajalikku funktsiooni. Siia rühma kuuluvad ka mõned jäigalt "Eestimaa ainult eestlastele" jms. ideoloogiat ajavad politiseerunud grupeeringud, kes paraku tegelevad mineviku fetišeerimisega.

Kodanikualgatus muutub meie kõikide silme all nii mõistena kui tegelikkuses. Meil ei ole enam "vana head" seltsitegevust, mis kippus samastuma seltskondlikkusega ühelt poolt ja jäiga vastupanuga "nendele" teiselt poolt. Peame kiiresti omandama vahepeal õppimata jäänud demokraatia õppetükid ja jõudma tõdemusteni, mis on vähemalt Euroopa kultuuriruumis üldlevinud. Euroopas on aga ammu läbi ajad, mil kodanikeorganisatsioonid loodi pelgalt kellegi vastu ja nui neljaks oma õiguste kaitseks. Vaba maailm on viimasel aastakümnel jõudnud uue kogemuseni vabatahtlikest organisatsioonidest kui uute sotsiaalsete identiteetide loojast, isiksuse eneserealiseerimise ammendamatu allikast. Seltsides ja ühendustes nähakse veel võimsat sotsiaalset energia akumulatoorit, mis käivitab inimväärses elus vajalikud institutsioonid, mida riik või turg ei soovi rahastada.

Eesti on väikeriik. Siin tuleb vabatahtlikku sfääri pidada tähtsaks, sest paljudeks asjadeks lihtsalt ei jätku raha ja seda saab kompenseerida vaid loova kodanikuinitsiatiiviga. Praeguses arenguastmes on meie kodanikualgatuses täheldatavad nii head kui halvad suundumused. Esiteks teeb murelikuks kodanikualgatusel kahestumine populaar- ja elitaarkihiks, mis on juba viinud rahva osalisse poliitilisse võõrandumisse. Kuna nn. rohujuure-tasandi kodanikualgatuslike ühenduste üheks põhiülesandeks on ikkagi riigiga konstruktiiivse dialoogi pidamine, siis ei ole selline kahestumine sotsiaalsele arengule soodus suund. Poliitilise kodanikualgatusel kontsentreerumine väikesearvulise eliidi kätte võib demokraatia asemele tekitada autoritarisminähte. Teiseks ilmneb selgelt traditsionaalse ja moderniseeriva omaalgatusel vastuolu, eelkõige kui maa- ja linna-tüüpi seltsitegevuse vastuolu. Seda ei maksa pidada läbinisti halvaks nähtuseks. Uue ja vana, restitutiivse, reformistliku ja moderniseeriva, kohati teravgi dialoog peaks kokkuvõttes tagama tsiivilühiskonna struktuuride tasakaalustatud arengu. Kolmandaks tuleb tõdeda, et kodanikualgatusel ümberformeerimine ei ole olnud ühtlane protsess: eri regioonides, eri vanuselistes ja sotsiaalsetes gruppides on see toimunud erineva kiirusega ja eri suundades. Samas on selline ebaproportsionaalsus võimaldanud pluralismi vallandumise ka kodanikualgatuses ja lähendanud seeläbi eestlast postmodernistlikule maailmatunnetusele.

Niisiis, seltsielust on meie kõikide osavõtul saanud kodanikualgatus. Seltsielu heiaastus vahendina eestluse loomiseks ja hoidmiseks, kodanikualgatus seondub avaramate identiteetidega, seehulgas ka maailmakodanikuks olemisega (näit. roheliste liikumine, feministide jt. globaalsed ühendused). Suletud ühiskonnast pääsenuina oleme tormanud avastama kodanikualgatusel mitmekesisust ja loovust. Edu meile kõigile!

INIMENE PEAB END SÄÄSTMA - MÕTLEMA, MIDA LOEB, KELLEGA SUHTLEB...

Nõnda arvab tänase *Jututoa* külaline IIVI LEPIK. Keskealine lugeja arvatavasti mäletab veel tema kuulsat "Antigone" nimirolli, ent uurime, millega tegeleb Iivi Lepik täna. Meie kohtumine toimus aastakümnetetaguses interjööris, kesk näitekunstile pühendunud inimeste ülesvõtteid. Toas võis tunda aegade lõhnu, kulumist, sooja unisustki, aga vestleja Iivi Lepik oli reibas ja tegutsemisvalmis.

Palun tutvustage oma praegust tegevusvälja ja tulevase plaane!

Olen Teatri- ja Muusikamuuseumi filiaali Andres Särevi kortermuuseumi teadur. Andres Särev soovis, et korteris jätkuks elu ka pärast teda. Kuna Särevitel lapsi polnud, siis 1982. aastal avatigi väike muuseumike. Praegu töötab siin kaks inimest, nii et peame tegema kõike - koristamisest uurimusteni välja. Tutvustame küllastajatele korterit, koostame näitusi, korraldame väikseid kirjandusõhtuid (umbes kolmekümnele inimesele). Meie käes on hoiul unikaalne näitlejate kartoteek, mis ulatub peaaegu eesti teatri algusaastatesse tagasi. Sinna märgime näitlejate rollid. Lisaks süstematiseerin Noorsooteatri fotosid. Pärast mõningast tagasilangust tahaksime muuseumis nõ. salongi edendada. Võibolla kujuneb meil oma väike suhtlusfond, eks aeg näitab. Eelmise aasta lõpus toimus meil Ella Ilbaku 100. sünnipäevale pühendatud vestlusring, etendus tantsijatari elust ja kringlisõõmine; meenusime samas majas (Tina 23) elanud ja siin mõrvatud lauljannat Aino Tamme. Isiklikult õpetan veel Kõrgemas Lavakunstkoolis lavakõnet.

Kõige tuntumad on vist ikka Teie luuleprogrammid. Kas Te usute, et praegu kedagi veel luule kuulamine huvitab? Ühtlasi sooviks teada, kuidas Te enda luulehuvi on kujunenud?

Nüüd kui end mäletan, olen luuletusi lugenud. Kuigi ma mäletamisi eriti julge laps ei olnud, armastasin ma näiteks näärivanale esineda. Pärast sõda käis ju näärivana! Kuigi meie kodus leidis vähe luulekogusid, otsis ema näärideks alati välja luuletused, mis mulle väga meeldisid. Mul oli alati kuus pakki, nii et esinemisvõimalusi jätkus ja mulle tundus, et teistelegi meeldis mind kuulata.

Nii et näitlemissoov lõi Teis varakult välja?

Kui nii suurel määral sobib öelda, siis jah. Mul on pidudelt mees (olen pärit Polli Katsebaasist, Karksi-Nuia

lähedalt), kuidas üks lihtne töömees tuli lavale raamat käes ja luges Krõlovi valme. See oli väga suur elamus, ehkki peale minu ei mäleta seda enam keegi. Longi algkoolis anti kõigile lastele esinemisvõimalusi. Kool ehitati omal ajal Karksi ja Polli mõisa vahele, teomehed *lonkisid* ühest mõisast teise - niipaljukest siis nime seletuseks. Teatrikooliaastatel said populaarseks kirjanduslikud kolmapäevad. Esinesin neil sageli. Panso ütles mulle ikka, et luuletusi lugedes olen füüsiliselt vaba, aga rolli tehes krambis. Küllap mingi kummaline psühholoogiline moment siin toimus. 1967. aastal tutvusin Oskar Kuningaga, kes tõlkis "Antigone". Aastaid hiljem helistas ta mulle ja kutsus Johannes Semperi õhtule esinema. Nii alustasin nagu uuesti vahepeal unustatud asjaga. Esinesin koos Karl Aderiga mitmel kirjandusüritusel. Sellest ajast pärineb ehk ka mu sügavam huvi eesti vanema kirjanduse vastu.

1985. aasta paiku tundsin äkki, et teatritööst nagu ei piisa. Rolle ju oli, aga tahtsin midagi ka endale. Pikkadel sõitudel Nuiast Tallinna tekkis mul kord Tartu maantee ääres ebatsuga salu kohal mõte hakata tegelema ununenud naistega. Otsisin EKBList nimesid, kellest olin natukenegi kuulnud. Selekteerisin seda nimekirja nii kaua, kui peale jäi **LILLI SUBURG**. Mulle oli juba lapsepõlvest ajakirja "Mareti" lehekülgedelt meelde jäänud tema tark nägu ja see üldtuntud kaitsev käehoiak näo kohal. (Nagu teada, kaitsmaks kas armi või haigust). Ajakirjas "Eesti Kirjandus" ilmus pärast tema surma päevik, mida lugesin muuseas endises Riikliku Raamatukogu erihoiuosakonnas Toompeal Lossi platsil. Sealne ruum ja pikk laud jätsid tõesti imponantse mulje. Kuna Suburg puutus kokku **ELISE AUNAGA**, siis lugesin läbi viimasegi loomingu. Probleem tekkis esinemispaiga leidmisega. Kevadel kohtusin tolleaegses "Pärli" kohvikus Särevi kortermuuseumi töötaja ja teatrikooli kasvandiku Mari Urbsooga, kes oma aktiivsel moel minu kavatsustele kaasa elas ja aitas. Teatavasti ilmus 15. oktoobril 1887 ajakirja "Linda" esimene number ja selle kuupäeva võtsime ka meie teadmiseks. Mari Urbsoo pani kokku Suburgi elulooandmestiku, minu osaks jäi ilukirjandusliku materjali ja mälestuste otsimine. Mälestused Suburgi koolist Viljandis olid väga huvitavad. Esinemiste käigus mõistsime, et meie kaasaegsed ei teadnud nendest kahest nimest varem suurt midagi. Isegi Teaduste Akadeemia Raamatukogus, kus ma lugemas käisin, lõikasin Auna raamatute lehti lahti. Nagu viidatud, alustasime Särevi muuseumis, edasi toetas meid Eesti Raamatuühing. Neil oli välja kujundatud terve esinemiskohtade võrk, eriti teokas oli Pärnu maakond, aga külastasime paljusid raamatukogusid. Kuna meil tekkis juba oma

väike maine, valmistasin järgnevalt **MARIE UNDERI** luulevalimiku. Underi esituse juures kasutasin koduorelit või viulit, nüüd tuleb kokkuhoiu mõttes makiga ringi rännata. 1990. aastal täitus teatavasti sada aastat **MARIE HEIBERGI** sünnist. Jälle Mari Urbsoo innustusel koostas ka tema loo luules ja kirjades. Tuginesin Heibergi kirjavahetusele Tuglasega. Säilinud on enam kui 80 kirja ja üks kirjades avaldub inimese kogu elu ja olemus. Iga tema kiri on omamoodi pärlkene. Mäletan hästi, kuidas mõjus kuueteistkümnendaastase lapse kiri, kuidas kirjad järk-järgult tundelisema tooni võtavad ja siis aina segasemaks ja segasemaks lähevad. Haigus ilmutas oma esimesi märke. Oma ehmatauseks avastasime, et samal ajal ilmunud Marie Heibergi luuleraamatus leidsid samad andmed, mida meiegi olime kogunud. Õnneks Mari oma loogilise mõistusega rahustas mind, sest ega kõik inimesed raamatut ka loe. Meid kutsuti jälle väga paljudesse raamatukogudesse. Esinedes kohtusime uute inimestega, saime ise uusi kogemusi. Pärast "etendust" vestlesime kuulajatega pikalt, meile esitati küsimusi. Pealegi oli asju, mida kavasse ei saanud panna. Edasi avastas Mari Urbsoo **MARTA LEPP-UTUSTE** (kirjanikunimega **SOPHIA VARDI**). Marta Lepp oli romantiline revolutsionäär, Eesti omakultuuri edendaja, eestlaste muistse usundi uurija, Taara liikumise eestvedaja ja ühiskonnategelane. Tema kava võtmise idee kõlas kaasaegselt - oli Lepp ju Siberist põgenenud, uuesti asumisele saadetud ja kautsjoni vastu vahetatud. Esinesime stiliseeritud rahvariities ning Särevi korterisse seati sisse nõ. tubane hiis. Üks põnevamaid ja ajas resoneerivamaid esinemisi toimus Tallinna Botaanikaia alal, Pätsu majas.

LYDIA KOIDULA isikulugu esitasin juba üksinda, sest Mari haiges-

tus. Seda kava jälgis väga kitsas ring, algasid kultuurile majanduslikult kitsamad ajad. **ANNA HAAVA** on olnud mu ammune armastus ja võlg. Lasksin temast isegi näidendi kirjutada, tahtsin ise nimiosa mängida, aga lavastamata see on jäänud ja nüüd olen vana selle osa jaoks. Olen lugenud **VALVE SARETOKI** tekste, ka raadios.

Küsite, kes kuulavad veel luulet? Mu kolleegi ema näiteks kuulab. Võibolla kirjanduslike kolmapäevade põlvkond kuulab... Tundub, et hakkavad kujunema väikesed kirjanduslikud salongid nagu Pärnus "Roheline salong". Haapsalu soovis ise **ERNST ENNO** kava - esimene mees minu repertuaaris! Ma võin Enno luulet edaspidigi esitada. Sel aastal tähistame **DEBORA VAARANDI** 80. sünnipäeva ja **BETTI ALVER** saanuks 90. Olen otsustanud nende loomingu luulekavad koostada. Vaarandi väärib meie kirjandusmaastikul meeldetuletamist, eriti on mind võlunud kaks luuletust - "Ööviul" ja "Öö". Vaarandi luulepõimik valmib mai lõpuks, Alveri oma sügise poole.

Teie tegevusel näib olevat oma-moodi luuleteraapiline funktsioon. Kas Te usute ilukirjanduse, täpsemalt luuleteraapiasse?

Usun ses mõttes, et mulle isiklikult luule lugemine ja kuulamine mõjub küll. Kui ikka olen maad ligi madalukene, nagu meie kliimavöötmes juhtub, siis Under tõesti aitab. Ma teen endale ise luuleteraapiat - loen koduteel, kas siis meeldetuletamiseks või päheõppimiseks. See tõstab mu meeleolu, vabastab ja ülendab ühteaegu. Kui võtad raamatu kätte ja leiad õige koha üles, siis midagi hakkab sinus paratamatult helisema. Seda enam luule, mis on väga kontsentreeritud ja täpne.

Aga kaasaegne noorte luule?

Olen neid lugenud ja ka mõned ilusad mõtted leidnud, aga esitada ma noorte luulet ei oska. Noored peavad ise noori ette lugema. Nagu tehakse Jõgeval B. Alveri luulepäeval. Minu meelest toimib ka luules mingi põlvkonna tunnetus. Ka pärast Koidulat tekkis luuleboom, aga palju neist järele on jäänud? Aeg sõelub kullaterad välja, aga on hea, kui jätkub materjali, mille hulgast sõeluda. Minu piiriks on Viivi Luik, Mari Vallisoo, Doris Kareva.

Kareva on minu jaoks liiga habras, tema puhul, minu arvates, sõna lõhub vaikuse. Mõistus peab mu emotsioone ikka vastu võtma. Aga kui ma mõtlen kirjutamistehnikale, miks autor on nii või teisiti sõnad ritta sättinud, siis pole see luule

mulle. Inimene peab end säästma - mõtlema, mida loeb, kellega suhtleb. Mina olen väga säästlikuks muutunud. Pealegi ei tasu end kogu aeg tagant tõugata, iga asi tuleb omal ajal - ka minu uued kirjandusõhtud.

Paljud raamatukoguhoidjad tunnevad Teie luulevahendamistööd (Te enese termin), aga mida sooviksite muuseumitöötajana öelda, sest paljus on ju väikeste kultuuritöötajate mured ja rõõmud sarnased?

Nii raamatukogu kui muuseumi ülesanne on kogusid hoida, säilitada ja kaitsta ning lõpuks hoitud jagada. Moes on raskustest rääkimine - raha, ikka raha. Kes lähevad, need lähevad, aga kes jäävad, pole enam entusiastid (meenutagem lause

algust "Entusiastlik muuseumitöötaja rääkis..."), vaid fanaatikud. Me kõik, ka mina, tahan kogutud teadmisi jagada. Ühtlasi oleme psühholoogid. Ma vaatan alati külastajale otsa ja uurin järele, miks ta õieti muuseumi tuli. Niisamuti peab väikese raamatukogu raamatukoguhoidja oma lugejat tundma. Ta ei tohiks huupi raamatut soovitada.

Mida öelda? Tehke oma tööd edasi! Meie ja teie töö on nii ilus. Kes on vähegi ära tundnud, mida tähendab raamat, raamatu andmine teisele inimesele, jätkaku! Te jagate ju ühtlasi ka omi mõtteid ja tundeid. See on misjonitöö, jagamisrõõm, nagu minu luuleprogrammid, kui see ei kõla liiga suureliselt.

Juttu ajas Maire Liivamets

Esinemas A. Särevi kortermuuseumis

**Eduard Tubin. - Bibliograafia I osa. 1928-1944 /
Koost. Valve Jürisson. - Tln. 1995. - 152 lk.: ill.**

Aastatel 1982-1992 on Eesti Rahvusraamatukogu andnud välja nelja eesti helilooja (Mart Saare, Heino Elleri, Cyrillius Kreegi ja Veljo Tormise) ning ühe muusikateadlase (Karl Leichter) tööde nimestiku. Eduard Tubina bibliograafia ilmumine on toodud loetelu silmas pidades täiesti seaduspärane ja oodatud sündmus. Oli ju E. Tubina looming ja tegevus meie muusika-uurijatele ja -huvilistele aastakümneid peaaegu kättesaamatu. Nimestiku I osa kajastab helilooja Tartu-perioodi loomingut ja tegevust, koostaja sõnul järgnevad edaspidi II ja III osa, mis pühendatud Stockholmi-perioodile (II) ning postuumselt ilmunud teostele (III).

Heliloojast

Eduard Tubin sündis 18. juunil 1905. a. Tartumaal Kallaste küla lähedal. Muusikalise hariduse omandas Tartu Kõrgemas Muusikakoolis, kus lõpetas Heino Elleri kompositsiooniklassi. Heliloomingu kirjutamise kõrvalt tegutses ta Tartus sümfooniaorkestri dirigendi ja koorijuhina, peamiselt Tartu Meestelaulu Seltsis. 1944. a. sügisel põgenes Tubin Rootsi ja elas surmani 17. novembril 1982 Stockholmis. Tubin on maailmas tuntud eelkõige sümfoonilise muusika loojana - tema sulest on ilmunud 10 sümfooniat, aga ka ooperid "Barbara von Tisenhusen" ja "Reigi õpetaja", ballett "Kratt" jpm.

Tubina loomingut iseloomustab tugev vormiloogika ja kordumatu orkestratsioon. Toetudes tihti küll klassikalistele traditsioonidele, on ta samas loonud võibolla kõige ekspressionistlikumaid lehekülgi eesti sümfoonilises muusikas üldse. Tubina looming jäi tema eluajal laiemale muusikaüldsusele tundmatuks. Pööre toimus alles päris viimastel eluaastatel ning tänapäevaks on Tubina looming leidnud väärilise koha teiste 20. sajandi sümfoonikute loomingus hulgas.

Bibliograafiast

Nimestik on koostatud Eduard Tubina 90. sünniaastapäeva puhul. Väljaanne

teavitab lugejat nii trügis ilmunud teostest kui helisalvestustest, samuti tema kirjutistest, vestlustest ja mõtte-avaldustest. Ka pakub see ammendavat infot Tubina kohta ilmunud kirjandusest. Eraldi peatükkidena on toodud helilooja tegevus dirigendina ja sõnalavastuste muusikajuhina ning teoste ettekannete kajastumine ajakirjanduses Tartu perioodil. Pealkirja- ja nimeloend teevad nimestiku kasutajale käepäraseks ning informatiivseks. Koostaja on lisanud 20 Tartu Meestelaulu Seltsi kontserdi kava, mis annavad võimaluse tutvuda koorijuht Tubina repertuaarivaliku ja tema tolleaegse koori tasemega.

Väljaande väärtust tõstab veelgi Eduard Tubina põnevalt ja värvikalt kirjutatud autobiograafia avaldamine. Ja seda eriti koostaja põhjalike kommentaaride tõttu.

"I sümfooniat kirjutades olingi tihti probleemide ees, kus oli nõu vaja, ja mul pole armsamaid mälestusi kui need, kui istusin Elleriga klaveri ees ja ta arutas läbi võimalusi käesoleva teose "silumiseks" ja "puhastamiseks". 1935. a. kutsus Estonia muusikaosakonna segakoor mind omale juhiks. Sõitsin kord nädalas Tartust Tallinna, tegin nendega proovi ja sõitsin samal ööl tagasi. Nii kestis see kogu hooaja, siis väsisin sellest igavesest rongiga kolitamisest ära. Sai tehtud 2 kontserti selle

kooriga, üks *a capella*, kus muu hulgas C. Kreegi "Maga, Matsikene" esmakordselt ettekandele tuli ...: teine kontsert oli koos Estonia orkestriga, kavas olid Debussy "Väljavalitu", Stravinski "Psalmide sümfoonia" ja Griegi "Olav Trygvason" - kõik esmakordselt."

Ülaltoodud katkend Tubina autobiograafiast on ilmekas näide helilooja eluperioodist, millele koostaja Valve Jürisson on pühendanud bibliograafia I osa.

Koostajast

Valve Jürisson on muusikaharidusega bibliograaf, kelle professionaalse ja loomingulise töö tulemusena on ilma valgust näinud juba neli nimestikku. Tubina bibliograafia eelnesid Mart Saare (1982), Veljo Tormise (1990) ja Karl Leichter (1992) nimestik. Ilmumas on E. Tubina II ja III.

Muusikateadlaste jaoks on kõik nimetatud väljaanded väga väärtuslikud.

Kokkuvõtteks

Isikunimestiku koostamisel on võimalik lähtuda erinevatest põhimõtetest. Tähtsaimad - informatsiooni täielikkus ja loogiline struktureeritus, põimuvad enamasti koostaja nägemusega objektiks olevast loovisiksusest. Helilooja bibliograafia koostamine on erilist kannatlikkust nõudev töö. Eduard Tubina puhul, kes elas ja töötas välismaal, oli koostaja töömaht mitmekordne. Erinevaist allikaist kild-killu laaval kokkukantu moodustab juba esimeses osas terviku. Täieliku pildi saame süski järgnevate osade ilmudes.

Eesti kultuuri järjepidevuse seisukohalt on tähtis teha meie suurkujude loomingupäränd kättesaadavamaks. Osa sellest raskest töökoormast on isikubibliograafia koostaja kanda. Ajalises perspektiivis muutub ka vahendaja roll järjest olulisemaks.

Tiiu Tosso
RRI muusikateadlane

SISSEJUHATUS

RIIN OLONEN

RRi infosüsteemide osakond

*Alustatud artiklisari püüab kirjeldada Interneti teenuste kasutamise võimalusi UNIX-keskkonnas.**

Erinevate arvutisüsteemide vahelise kommunikatsiooni võimaldamisega on maailmas tegeldud juba 1970ndaist aastaist peale, mil DARPA (Defence Advanced Research Project Agency) asus finantseerima USA uurimisasutuste vahelise pakettkommunikatsiooniga andmesidevõrgu loomist. Stanfordi Ülikooli ja BBN (Bolt, Beranek and Newmani) uurimislabori koostöö tulemusena valmiski 1970ndate aastate lõpus Interneti protokollistik, mille osadest Transmission Control Protocol (TCP) ja Internet Protocol (IP) on kaks tuntuimat.

Interneti kasv on olnud pidurdamatu. Aastate jooksul on eksponentsiaalselt kasvanud nii ühendatud arvutite kui Internetis sisalduva informatsiooni hulk, aina rohkem luuakse uusi rakendusteenuseid, väheneb Interneti protokollistikku toetava riistja tarkvara maksumus jne. Internetist on saanud paljudele lausa iga päevane töökeskkond või -vahend.

1994. aasta juulis oli Internetti ühendatud juba 3 212 000 arvutit üle maailma. Võrdluseks - 1993. aasta juulikuus oli Internetis „vaid“ 1 776 000 arvutit. Seega on võrk kaheteistkümne kuuga kasvanud 81% võrra. Eriti kiire oli laienemine 1994. aasta esimesel poolel, mil kuue kuu jooksul lisandus Internetti üle miljoni arvuti - see teeb üle 5 400 arvuti päevas!

Eestisse jõudis Internet 1991. aastal, kui Tallinna (Küberneetika Instituut) ja Helsinki (FUUG - Finnish

Unix Users Group) vahel loodi modemsid. Kuna see oli UUCP (Unix-to-Unix-CoPy) ühendus, sai võrgu teenustest esialgu kasutada vaid elektronposti ja vahetada uudiseid. Sellele vaatamata oli huvilisi küllaltki palju ning hakkas kujunema UUCP tehnoloogial ja seansilisel modemsidel põhinev võrk.

TCP/IP protokollistik ühendab pea kõiki kõrgkoole, paljusid akadeemilisi ja riigiasutusi, panku, firmasid jt institutsioone. Eestis on välja kujunenud Interneti teenuste pakkujad (teiste seas näiteks AS EsData ja Bongo Ltd.), mõõdukad tariifid ning klientuur.

Kuigi Interneti protokollistikus on rida rakendusteenuseid (näiteks ftp, telnet, WWW jms.), kasutatakse neist tihtipeale vaid mõnd üksikut. Kõige sagedamini kasutatavaks teenuseks on elektronpost, mis võimaldab inimestel arvuti vahendusel suhelda. Elektronposti vahetada võimaldab ka UUCP tehnoloogia ja seda minimaalsete vahenditega, seansilise modemsid kaudu. See suurendab Interneti elektronposti teenuste kasutajate arvu Eestis veelgi. Kuna töö toetub Eesti Rahvusraamatukogus korraldatavate kursuste kogemustele, keskendub kirjutus raamatukogus enamkasutatavale tekstiredaktori PICO ja elektronpostisüsteemi ELM kasutamisele. Jagatakse ka põhiteadmisi operatsioonisüsteemist UNIX.

Töö UNIX-keskkonnas

Operatsioonisüsteemi UNIX lõid 1960ndatel aastatel firma Bell Laboratories töötajad Ken Thompson ja Dennie Ritchie.

UNIX on mitme kasutajaga (*multi-user*) operatsioonisüsteem, mis või-

maldab üheaegselt rakendada mitut programmi. Vahel nimetatakse seda ka multiprogramm (*multitasking*) operatsioonisüsteemiks.

Kasutaja töötab terminali või terminali emuleeriva arvuti taga. Süsteem võib olla rakendatud nii serverterminal kombinatsioonis kui ka klientserver mudelina. Esimesel juhul koosneb nn. tumm terminal vaid klaviatuurist ja kuvarist. Kõik käsud, mis kasutaja terminali sisestab, saadetakse serverile ja täidetakse seal. Vastused saadetakse terminalile, kus need esitatakse terminali kuvaril. Klient-server mudeli puhul on kliendiks arukas tööjaam ehk suur võimas arvuti. Klient võib kasutada nii oma arvuti tarkvara kui võtta ühendust võrgu serveriga. Käskude sisestamine, täitmine ja kuvamine on analoogne terminali kasutamisele.

EELDUSED TÖÖ ALUSTAMISEKS

Töö alustamiseks süsteemis peab kasutajal olema unikaalne kasutaja-arve (*account*), mis koosneb kasutajanimest ja paroolist.

Kasutajanime (*login-name*) määrab süsteemi hooldaja ehk administraator, kes annab uuele süsteemi kasutajale volitused tööks tema poolt hooldatava arvutiga. Nimeks on tihti arvuti kasutaja eesnimi. Kuna kahte ühenimelist kasutajat arvutis olla ei tohi, lisatakse samanimeliste kasutajate eristamiseks sageli eesnimelisele veel perekonnanime esitäh (näiteks *peeterk*), mõni number (näiteks *mari2*) vms. Sageli on kasutajanimeks ka isiku hüüdnimi.

Kasutajanimeks sobivad neljast kuni kaheksast tähest koosnevad tähekombinatsioonid.

vt. ka A. Wõrk. Arvutivõrgud Internet, NORDUnet ja FUNET // Arvutimaailm 1993. - Nr. 1. - Lk. 26-29; T. Martens. Interneti protokollistik Eestis // Arvutimaailm 1994. - Nr. 6. - Lk. 24-27

Oluline on meeles pidada, et UNIX eristab suurtähti väiketähtedest. Side- ja allkriipsu kasutamine nimes võib tekitada probleeme häälestamata klaviatuuri taga, kus vastavaid märke on väga raske leida.

Peale kasutajanime peab süsteemi kasutajal olema ka parool (password). Parool koosneb tavaliselt kaheksast sümbolist. Kasutatakse nii tähti kui numbreid vm. märke. Parooli võib kasutaja ise välja mõelda või lasta UNIX-il genereerida. Viimase pakutud parool on sageli nii keeruline (näiteks *quilaqreew*), et kasutajal on raske seda meelde jätta. Kui kasutaja mõtleb oma parooli ise välja, on oluline, et ta ei kasutaks paroolina oma nime või lähedase inimese nime, samuti aadressi, auto- või telefoni- numbrit vms. Mingil määral kontrollib parooli valikut ka süsteem - ei luba parooliks võtta liiga lühikest sõna, mõnd üldtuntud sõna sõnaraamatust (näiteks *sunshine*), oma nime jmt. Seda oleks süsteemi sisse- murdjal liiga lihtne ära arvata.

Süsteemi sisenemine ja süsteemist väljumine

Süsteemi sisenemiseks tuleb kuvaril oleva teadise login: järele sisestada oma kasutajanimi. Seejärel ootab UNIX kasutaja parooli [*password:*] sisestamist.

NB! Kui kuvari ekraanil mainitud teadist pole, tuleb kontrollida, kas terminal või arvuti on üldse sisse lülitatud. Esmakordsel süsteemi sisenemisel ning juhul, kui süsteemi administraator pole kasutajale parooli määranud, palub UNIX kasutajal parool valida ja sisestada. Viimast tuleb teha kahel korral, et UNIX veenduks parooli sisestuse õigsuses. Eksida on siin suhteliselt lihtne, sest parool kuvari ekraanile ei ilmu. Paroolid säilitatakse kodeeritud kujul failis "/etc/passwd".

Järgnevatel süsteemi sisenemistel küsib UNIX parooli ühekordselt. Vale parooli puhul operatsioonisüsteemi siseneda ei lubata. Süsteem teatab *Login incorrect* ja palub pisut oodata (*Wait for login retry:*), et siis uuesti

proovida süsteemi siseneda. Mitu korda kasutajal süsteemi sisenemisel eksida lubatakse, määrab süsteemi administraator. Enamasti lubatakse eksida maksimaalselt kolm korda, siis sulgub süsteem kasutajale (Account locked) ja olukorra saab lahendada ainult süsteemi administraator. Probleemide vältimiseks on oluline sisestada korrektselt. Kui parooli ei tea või ei mäleta, siis pole mõtet hakata proovima kas õnnestub arvutisse sisse pääseda.

Õige kasutajanime ja parooli esitamise järel tuleb kuvari ekraanile teadis, mis tavaliselt tervitab kasutajat. Teadise täpne sisu on UNIX-i eri variantidel erinev. Näiteks teatatakse kasutajale tema viimasest õnnestunud ja ebaõnnestunud süsteemi sisenemisest, kasutatavast operatsioonisüsteemi versioonist, mitmesugustest õiguslikest aspektidest jne. Lisaks võib ka süsteemi administraator jätta teateid tema hooldatava arvuti kasutajaile.

Süsteemi sisenemisel ekraanile kuvatava teksti näidis

```
login: riin
Password:
Last successful login for riin: Sat Jun 03 12:12:21 EET 1995 on tty5h
Last unsuccessful login for riin: Sat May 20 19:34:05 EET 1995 on tty5h
SCO UNIX System V/386 Release 3.2
Copyright (C) 1976-1989 UNIX System Laboratories, Inc.
Copyright (C) 1980-1989 Microsoft Corporation
Copyright (C) 1983-1992 The Santa Cruz Operation, Inc.
All Rights Reserved
venus

*****
|                               |
|       Probleemide puhul saata mail xxx@xx.xx.xx       |
|               vo~i helistada telefonil xxx xxx       |
|       Ta"name meeldiva koosto"o" eest.               |
|                               |
|*****|

You have mail
Terminal type is ansi

venus@riin> _
```

SÜÜDIOLEVAT TÖÖTAJAT ON ÕIGUS KARISTADA

HELI NAERIS

Enne süsteemi sisenemist tuleb määratleda ka hetkel kasutatava terminali tüüp. Sageli on süsteemi administraator määratlenud juba eelnevalt terminali tüübi, millega kasutaja põhiliselt töötab. Sel juhul pakub süsteem etteantud terminalitüüpi automaatselt ja kasutajal tuleb seda vaid kinnitada vajutusega klahvile <Enter>. Näiteks: TERM = (ansi) Kui süsteemi poolt pakutav terminalitüüp pole õige või kui süsteem terminali tüüpi ära ei tunne (teatab - TERM = (unknown)), tuleb see kasutajal endal sisestada - kohe samale reale süsteemi poolt vaikumisi pakutuga. Näiteks:

TERM = (ansi) vt220

Juhul, kui kasutaja ei tea, mis tüüpi terminaliga ta töötab, või ta ei tea selle õiget lühendit, peab ta pöörduma süsteemi administraatori poole abi saamiseks.

Erinev on ka tunnus ehk viip ehk prompt, mis teatab, et UNIX ootab käskude sisestamist. Sageli kasutatakse viibana dollarimärki, mõnikord ka protsendimärki. Privilegeeritud kasutajal ehk süsteemi administraatoril on viibaks märk "#". Viibaks võib olla ka käsurea järjenumbr, kas koos arvuti nimega või ilma.

Süsteemi sisenemisel võib ekraanile tulla lisainformatsioon, mis on salvestatud failis "/etc/motd" ("messages of the day"). Kui keegi on jätnud süsteemi sisenenud kasutajale teate (kirja), ilmub ekraanile tekst You have mail. Kirja lugemiseks tuleb käivitada vastav elektronpostisüsteem (näiteks mail, elm, või pine).

Süsteemist väljumine sõltub arvutist ja UNIX-i versioonist. Kõigepealt tuleb kontrollida, kas kõigist programmidest on korralikult väljutud. Seejärel tuleb korrektseks väljumiseks sisestada käsureale sõna exit. Mõnes süsteemis piisab ka üheaegselt vajutamisest klahvile "ctrl" ja mingile täheklahvile, näiteks "ctrl"-d või "ctrl"-z.

Reeglina täidavad töötajad oma tööülesandeid korralikult ning järgivad vastavalt asutuses kehtestatud sisekorda. Kui aga töötaja on jätnud oma tööülesanded täitmata või pole neid täitnud nõuetekohaselt, on viibinud tööl joobnuna, kaotanud tööandja usalduse või pannud toime vääritud teo, võib tööandja piirduda vaid suulise märkuse või omavahelise vestlusega, kuid vastavalt Eesti Vabariigi distsiplinaarvastutuse seadustele (edaspidi TDS, avaldatud RT 1993, nr. 23, art. 441) on tööandjal õigus määrata ka distsiplinaarkaristus. Karistuse määramise eeltingimuseks on töötaja SÜÜLINE käitumine. Kui töötaja on jätnud täitmata oma tööülesande või hilinevad tööle, aga tal pole süüd tahtluse või ettevaatamatuse vormis, siis pole tegemist distsiplinaarsüütega. Näiteks hilines töötaja tööle tormi tõttu, mis ei lubanud tal lahkuda Hiiumaalt, kus veetis oma puhkuse.

Distsiplinaarkaristuse määramise kord on TDSis täpselt kirjeldatud ning tööandja on kohustatud seda järgima. Enne karistuse määramist on tööandjal õigus nõuda eeldatavalt süüdlaselt kirjalikku seletust süüteo kohta. TDS lubab distsiplinaarkaristust määrata ka seletust nõudmata, kui süüteo tõendamiseks on piisavalt muud materjali. Kirjalikku seletust on tööandjal õigus nõuda ka töötajatelt, kes olid süüteo tunnustajateks. Seletusest keeldumise ja teadvalt valeandmete esitamise eest võib ka tunnistajale määrata distsiplinaarkaristuse.

TDS näeb ette neli distsiplinaarkaristust:

1. noomituse,
2. rahatrahvi mitte üle töötaja kümnekordse keskmise kuupalga,
3. töölt kõrvaldamine mitte rohkemaks kui kümneks järjestikuseks tööpäevaks koos palga maksmise

peatamisega,

4. töölepingu lõpetamine.

Missugune karistus konkreetse teo eest määrata, otsustab tööandja, võttes arvesse distsiplinaarsüüteo toimepanemise asjaolusid ning töötaja eelnevat käitumist. Oluline on määrata karistus tähtaegselt, so. ühe kuu jooksul arvates süüteo avastamise päevast. Ei piisa sellest, et tööandja noomib töötajat, arvates ise, et ongi määranud distsiplinaarkaristusena noomituse. Kõik karistused tuleb vormistada KIRJALIKULT kahes eksemplaris, millest üks tuleb anda töötajale. Kuna TDS näeb ette, et karistus tuleb süüdlasele TEATAVAKS TEHA, tuleb temalt selle kohta ka allkiri võtta. Kui karistusdokumendil puudub töötaja allkiri, pole juriidilises mõistes ka karistus. Mõnel juhul on süüdlane keeldunud allkirja andmisest, põhjendades seda sellega, et nad ei ole nõus määratud karistusega. Siinjuures tuleb tööandjal selgitada, et allkirja andmine on teatavaks võtmine, mitte nõusoleku kinnitamine.

Distsiplinaarkaristus kustub ühe aasta jooksul juhul, kui vahepeal ei ole määratud uut karistust. Tööandja võib karistuse kustutada ise ennetähtaegselt, kuid see peab olema kirjalikult vormistatud.

Distsiplinaarkaristust töölepingusse ega tööraamatusse kanda pole lubatud, välja arvatud töölepingu lõpetamist. Ka viimase karistuse puhul võib töölepingu lõpetamise formuleeringu kanda tööraamatusse vaid töötaja nõudel. Kui ta seda ei nõua, näidatakse üksnes töölepingu lõpetamise aeg.

Töötaja, kellele on määratud distsiplinaarkaristus, võib pöörduda kaebusega kohtusse ühe kuu jooksul arvates päevast, mis järgnes päevale, millal ta sai teada karistuse määramisest.

RAAMATUKOGU EESTLASE PILGUGA

Esimest korda nägin ilusat raamatukogu 1991. aastal Taanis. Väike kahekordne maja keset väikelinna Ebeltofti suvist argimõllu. Ebeltoft on umbes Kärda suurune linnake Jüütimaa kirdetipus. Kui rikas raamatukogu - oli mu esimene mulje. Säravalt valged ruumid raamaturiulitega, siin-seal kaasaegse disainiga diivanid, tugitoolid, laudad. Seal mõeldi lugeja mugavusele. Seintel olid heledates raamides kunstiteosed, raamatukogusid ja raamatuid propageerivad plakatid, laste joonistatud kirevad pildid. Esimeses suures lugemissaalis oli ümmargune lett ja selle ümber väikesed laudad arvutitega.

Teist ilusat raamatukogu nägin ülemöödunud suvel Soomes Rautalampis. Raamatukogu asus keset küla. Hele-kollane maja tornikesega, nagu väike mormoonikirik. Sees üllatas avarus. Jälle heledad toonid, modernne mööbel, seintel pildid. Trepist alla oli näitustesaal, mille kohal kõrgus klaasist katus ja sealt edasi suur saal baariletiga - seminaride ja konverentside pidamiseks. "Ma tahan, et kõik Eesti raamatukogud oleks sellised," ütlesin soomlasele, kes mind saatis. Vastuseks ta vaid muigas ja poetas: "Kas need siis nii kallid peavad olema." Raamatukogu ise oli sama suur kui saal alumisel korrusel. Ka siin oli kesksel kohal ümmargune lett. Selle taga istus raamatukogutöötaja. Leti tagant läks väike keerdrepp teisele korrusele, mis oli kui avar palkon lugemissaali kohal.

Oma üllatuseks leidsin võõrkeelsete raamatute seast Betti Alveri "Kogutud teosed" ja Friedebert Tuglase "Väikese Illimari". Raamatute kõrval oli soomekeelne silt - eestikeelsed raamatud. Leida eestikeelseid raamatuid Kuopio läänis, kus kohalikele eesti keel meloodilise laululalinana tundus, oli rõõmustav.

Lugenud Eva Lille artiklit (RK 1995, nr. 4), tulid need väikesed raamatukogud mulle silme ette. Avaldatud kirjatükk tõstatab huvitava probleemi - "tädilikkus" raamatukogus! Aga nimetatud märksõna ei olnud minu jaoks artikli juures kõige tähtsam. Igal erialal on omad kutsehaigused. Palju olulisem oli välismaalase arvamus eesti raamatukogude kohta, mis minus äratundmisrõõmu tekitas. Minu seisukoht raamatukogude praegusest olukorrast on samasugune.

Üllatuseks leidsin järgmises RK numbris kaks lugeja kirja, mille autoritel Eva Lille kirjutas valmistas sügavat nõrdimust. "Püha lihtsameelsus!" hüüdis nii mõnigi. Kujutage ette, käis siin kaks aastat tagasi ja ikka veel mäletab! Selgub, nagu viiest minutist mulje saamiseks ei piisaks. Eva Lille artikli peamist eesmärki aga solvatud raamatukogutöötajad ei märganud. Eesti ühiskond on viimase paari aastaga teinud läbi kohutavalt kiire arengu. Kõik on muutunud. Vanades majades on värskest remonditud kontorid ja bürood, linna- ja vallavolikogu hooned

on saanud särava ilme, aga raamatukogu areng on seisnud, kui välja arvata, et raamatukogud on siin-seal saanud endale arvutid. Ei tohiks solvuda, kui näpuga kitsaskohtadele näidatakse. Me ei saa ju normaalseks pidada olukorda, kus raamatukoguhoidjad oma kodud tüljaks tassivad, et raamatukogu ilus välja näeks.

Raamatukogude tähtsust tuleb avalik-kusele selgitada. Nii nagu seda tehti Rootsis, kus 1993. aastal Rootsi Raamatukogude Liit algatas üleriigilise kampania "Raamatukogu on sinu", eesmärgiks ära hoida omavalitsuste kavatsust kärpida raamatukogude eelarvet. Kampania käigus trükiti kümneid erinevaid plakateid tuntud rootsi kultuuritegelaste ja poliitiliste parteide liidrite heatahtlike šaržidega, millel need ütlesid oma arvamus raamatukogu osast nende elus. Tulemuseks oli raamatukogude eelarve suurenemine.

Eesti raamatukoguhoidja peab oma raamatukogu eest hea seisma, ja kui vaja, siis ka tema eest võitlema. Pole mingisugust kasu, kui vajaliku puudumist vaid aruannetes märgitakse. Mured on tarvis välja öelda, ja kui keegi vaikset ütlemist ei taha kuulda, siis tuleb kõvemalt häält teha. Kui asjaomastele isikutele raamatukogutöötajate lärm tülikaks muutub, küll nad siis kuulama hakkavad ja lärmi vaigistamiseks konkreetseid samme astuvad. **Me ei tohi oma praegust olukorda kaitsta.** Me ei ole ju sellega rahul! Me peame välja ütleva, millisena tahame Eestis raamatukogusid näha - kas ilusad, valgusküllased infokeskused või lagunevad hooned ja koitanud raamatud. Kui me ise ja lugejad saavad raamatukogu tähtsusest aru, tuleb seda ka teistele selgitada. Raamatukogud ei ole ka mujal maailmas rikkad. Seal vaid tehakse neile pidevalt reklaami. Ühed-ei-saa-ja-teised-ei-taha olukord on ühiskonnas ennegi muutunud ellu kutsunud. Eva Lillele aga probleemi tõstatamise eest suur tänu. Laskem raamaturiulite vahele valgust, kes teab, mis seal veel peidus võib olla!

René Tendermann
Eesti Rahvusraamatukogu

Nyköpingi Linnaraamatukogu

“NAISTE NOVEMBER” DETSEMBRIS

Soome Instituut korraldab 2.-3. detsembrini Käärikul juba traditsiooniks kujunenud raamatukoguhoidjate kokkutuleku. Ettevalmistuste käigus haaras meid küll mure, et jääme Soome Instituudi ees häbisse, kuna tähtjaks registreerus oodatud 60 inimese asemel kõigest 17 osalejat. Kas ülejäänuid kohutas võistluskirjutise “Kuidas võtan oma raamatukogus vastu soome kirjaniku” kirjutamine või kardeti, et kirjapandu tuleb teostada? Igatahes leidis kirjutamiskohustuse kadumise järel soovijaid üle 60 ja nad kogunesid selle talve esimeste külmade aegu, ilmast veel külmemasse Kääriku spordibaasi. Nagu taolistel üritustel tavaks, kuulati loenguid, arutati tööküsimusi ja lahutati meelt.

Soome raamatukogusid tutvustasid Sirkka-Elina Svedberg Helsingi Linna raamatukogust ja Sinikka Sipilä Häme Maakonnaraamatukogust. Kõne all oli rahvaraamatukogude kasutamine, kirjanduse jm. teavikute valik, lugejate huvid ja vajadused. Samuti analüüsi raamatukogudevahelise laenutuse efektiivsust lugejateeninduses. Soome üks isikupärasemaid kirjanikke Anniki Idström luges katkendeid oma loomingust ja filosoferis elu üle. Võimalik, et mõni raamatukoguhoidja ootab nüüd tema teoste kiiremat eestindamist ja oskab soovitada oma lugejatele. Soome Instituudi Tartu osakonna kultuuri-sekretär Pertti Pyhtilä jagas osavõtjatele ankeete, milles sooviti teada viit kõige raskemat probleemi Eesti raamatukogunduses koos julgete ja fantaasiarikaste teostatavate lahendustega. Selgus, et suurimaks puuduseks on tehnika mahajäämus. Lahendusena nähti külaraamatukogu muutmist piirkonna info- ja täiendõppe keskuseks, mille arvuti- ja paljundustehnika ostmist finantseeritakse riigieelarvest. Julgemad ootavad aga Interneti, kuid ka teler, video- ja keelekasutid on teretulnud. Pingereas

teiseks probleemiks on madal töötasu ja suur töökoormus. Teostatavaid lahendusi:

- väärtustada raamatukoguhoidja töö;
- võimaldada kõigile külaraamatukoguhoidjaile täiskoormusega töökoht;
- küsida osa palgarahast riigieelarvest;
- korraldada igakuiseid kohustuslike seminarid;
- korraldada raamatukoguhoidjaile igasuviseid kokkusaamisi;
- jätkata enesetäiendamist;
- “tarifitseerida” - atesteerida raamatukoguhoidjat pidevalt.

Julged lahendused:

- palgatõusu viimine õpetajatega samale tasemele;
- palgatõus 100 %;
- nõuda enam stažeerimisvõimalusi välismaa raamatukogudes;
- 2 töötajat igasse maaraamatukogusse;
- võimaldada psühholoogi nõuandeid ja treeninguid;
- pikem puhkus, et jääks rohkem aega enesetäiendamiseks.

Eelpool loetletu pole sugugi fantaasia vili, sest madala palgaga kaasnevad küsimused näitavad, kui raskesti olukorras rahvaraamatukogud tegelikult töötavad.

Tõsiseks probleemiks on ka komplekteerimissummade vähesus. Lahendusena pakuti:

- nõuda trükiste ostmiseks riigieelarvest rohkem raha;
- vähendada vahendajate osatähtsust;
- soodustada sponsorlust.

Ruumiprobleeme aitaks vähendada külaraamatukogude muutmise piirkonna info- ja täiendõppekeskuseks. Raamatukogud tuleks projekteerida spetsiifilisi vajadusi arvestades ja igal raamatukogul võiks olla oma auto

kaugemate külade elanike teenindamiseks. Raamatukogud peaksid olema nii mugavad ja hubased, et lugejad ei tahaks sealt lahkuda.

Juba pikka aega muretsevad raamatukoguhoidjad trükiste halva kätte ja ka info puudulikkuse pärast ilmunud raamatute kohta.

Ettepanekud:

- mõni suurem raamatukogu võiks avaldada nimestikke (näit. RR);
- avaldada trükises rohkem andmeid autori ja tema loomingu kohta;
- taasavaldada trükikaarte;
- anda objektiivset infot uudiskirjanduse kohta;
- eraldada raha kirjanikega koostööte korraldamiseks;
- palgata valda (või 2-3 valla peale) raamatukõitja, kellel oleks kaitsekoda;
- parandada kohapeal raamatuid.

Eeltoodud probleemid takistavad meie igapäevast tööd üha suureneva lugejate arvuga raamatukogudes. On selge, et lahendused ei tule nii kiiresti kui soovime, ehkki raamatukogu mured peaksid puudutama kogu Eesti ühiskonda. Kääriku kokkutulek “Naiste november” õnnestus saajaprotsendiliselt. Korraldajad olid raamatukoguhoidjatest vaimustuses ja arvatavasti jäid rahule ka küllakutsutud. Muidu vahest poleks avameelselt kurvastatud - kes meid küll jälle kokku kutsuks?

Tiiu Valm

Gotlandi Lääniraamatukogu korraldab koos Läänemere Kirjanike ja Tõlkijate Keskuse ning Balti Linnade Liiduga Visbys 3.-4. maini 1996 konverentsi teemal

“SÕNA - INFORMATSIOON - RAAMATUKOGUD”

Kontaktisik:

Barbro Ejendal, Gotlands länsbibliotek

tel. 46 498 26 96 51; faks 26 96 59

Aadress: Kultur- och ja fritidsförvaltningen 621 81, Visby, Sweden.

Nordost-Archiv

Zeitschrift für Regionalgeschichte

Das deutsche Buch
in Ostmitteleuropa.
Bestände und Rezeption

Neue Folge, Band IV/1995, Heft 1

Institut Nordostdeutsches Kulturwerk Lüneburg

Lüneburgis asuva *Institut Nordostdeutsches Kulturwerk* väljaandes “**Nordost-Arhiv: Zeitschrift für Regionalgeschichte**” (Neue Folge, Bd. IV/1995, H. 1) kirjutavad erialatundjad Saksamaalt, Poolast, Lätist ja Leedust. Tähelepanu on pööratud ka Eesti raamatukogudele. Esindatud on kaks autorit: **Hain Tankler** artikliga “Privatbibliotheken an der Universität Tartu/ Dorpat im 19. Jahrhundert” (Tartu Ülikooli erakogud 19. sajandil) ja **Linda Jahilo** artikliga “Die Privatbibliothek Robert Becks in der Oskar-Luts-Stadtbibliothek Tartu” (Robert Becki erakogu O. Lutsu nimelises Tartu Linna Keskraamatukogus). Mõlemad on sisutihedad kirjutised. Meie jaoks on oluline veel, et Ulrich Ribbert tutvustab 1994. aasta mais

Tartus peetud sümposiooni “*Bibliotheca Baltica*”. Eestis ilmunud raamatutest on arvustuse vääriliseks arvatud “**Eesti Rahvusraamatukogu ja tema raamatud**”, koostajad A. Ainz ja E. Kenkmaa (Konrad Maier, Lüneburg), “**Eestis ilmunud saksa-, vene-, ja muukeelne perioodika, 1675-1940**”, toimetaja E. Annus (Tibor Kesztyüs, Göttingen) ning Mare Loti ja Aile Möldre ingliskeelne teos “**A Brief History of Estonian Book**” (Comelius Hasselblatt, Göttingen). Järgmise vihiku (dets., 1995) teema on “Eesti ja vähemusrahvused. Eestlased, sakslased ja venelased 19. ja 20. sajandil”. Teiste autorite hulgas avaldavad oma kirjutise Toomas Karjahärm, Jüri ja Sirje Kivimäe, Rein Ruutsoo ja Mati Hint. “Nordost-Arhiv”i tutvustatud numbri leiata RRist.

Maire Liivamets

FRIEDRICH PUKSOO AUHIND 1995

Friedrich Puksoo auhinna saamiseks esitatud teaduspublikatsioone oli 1995. aastal rõõmustavalt palju.

Raamatuühingu kandidaadid olid Uno Liivaku “Eesti raamatu lugu” ja Eedu Jõesaare “Eesti raamatusarju. I. 19. sajand”.

Teaduste Akadeemia Raamatukogu esitas Helsingi Ülikooli Toimetiste sarjas ilmunud artiklite kogumiku “Den estniska boken genom seklerna: Bokhistoriska uppsatser”, koostajad Endel Annus ja professor Esko Häkli.

Tartu Ülikooli Raamatukogu poolt kandideerisid artiklid: Ene Jaanson ja Ingrid Loosme “Tryckerierna i Tartu universitetets tjänst 1802-1883” eelnimetatud rootsikeelses kogumikus, Hain Tankleri “Privatbibliotheken an der Universität Tartu/ Dorpat im 19. Jahrhundert” ajakirjas “Nordost-Archiv” (Neue Folge, Bd. 4/1995, 1, lk. 213-239) ja Niina Vorobjova “О круге чтения Ф. В. Булгарина” kogumikus “Чтение в дореволюционной России” (Moskva, 1995, lk. 79-90).

Tartu Ülikooli Raamatukogu restauraator Kurmo Konsa oli esindatud mitme raamatute säilitamise tingimusi uuriva publikatsiooniga. Balti-Rootsi kootööprojektina läbi viidud kompleksse uuringu tulemusi raamatukogu tegevuse tulemuslikkuse hindamisest käsitles Kärt Miili, Urve Tõnnovi, Mare Ilusa, Tiina Matsulevitši, Elsa Looritsa, Ludmilla Dubjeva, Aili Norbergi ja Malle Ermeli ühisuurimus “Library performance measurement at Tartu University Library” kogumikust “Library management development project 3rd Final Report” (SUB-28/1995, lk. 29-67)

Hinnates kõrgelt kõigi autorite kirjutamis- ja avaldamisvaeva, määras žürii (koosseisus Evi Piskunova, Vallo Raun, prof. Mare Lott, Kyra Robert, Anne Ainz) preemiad **Uno Liivakule** ja tandemile **Endel Annus - Esko Häkli**.

“Eesti raamatu loo” puhul hinnati meie ulatusliku raamatuloo uudet käsitlust: võrdlusandmeid teiste maa-dega, lugemise ja trükise leviku probleemide põhjalikku analüüsi, adreessaadi muutust võrreldes 1994. a. sama preemiaga pärjatud artikliseeriaga.

“Den estniska boken” on hinnatav kui põhjalik ja esinduslik eesti raamatuloo ainekogu vahendaja rahvusvahelisele lugejale.

Äramärkimist vääris Hain Tankleri arhiivimaterjalidel põhinev uurimus Tartu Ülikooli Raamatukogu kogude kujunemisest.

Anne Ainz

7. detsembril 1995 toimu **Rahvusraamatukogus Hille Tamme ja Kalju Oja mälestuspäev**, mida alustati küünalde süütamisega Pärnamäe kalmistul. Mälestuspäeval esinesid Ivi Eenmaa, Voldemar Miller, Hans Jürman, Ene Riet, Lagle Parek, Ülo Ojatalu, Vallo Raun, Kalju Tammaru jt. Auditooriumis oli avatud näitus Hille Tamme ja Kalju Oja töödest. Valmis ka Kalju Oja bibliograafia.

16. jaanuaril 1996. aastal kirjutasid **Justiitsministeeriumi kantsler Mihkel Oviir ja Eesti Rahvusraamatukogu direktress Ivi Eenmaa alla koostöölepingule**. Sõlmitud leping tihendab olemasolevaid koostöösidemeid ning konkretiseerib valdkonnad, kus mõlema poole spetsialistide jõupingutuste ühendamine annab kokkuvõttes parima tulemuse.

RRi kui parlamendiraamatukogu ülesanne on tagada Riigikogu ja teiste põhiseaduslike institutsioonide informeeritus. Sel eesmärgil on loodud õiguskirjanduse kogu, genereeritud andmebaase ning sõlmitud lepinguid paljude firmadega nii kodu- kui välismaal nende poolt kogutud ja korrastatud elektroonilise info kasutamiseks. RR on kümne rahvusvahelise organisatsiooni dokumentide depoo-raamatukogu. Mõõdapääsmatu on eriala-spetsialistide kaasamine mitme spetsiifilise küsimuse lahendamisse, milleks loobki tingimused sõlmitud koostööleping. Justiitsministeeriumi esindaja osaleb raamatukogu ekspertrühma töös, abistab ja nõustab Rahvusraamatukogu **õiguskirjanduse komplekteerimisel ja andmebaaside hankimisel**. Eriti vajalik on koostöö õigusterminoloogia vallas. Eesti õiguslase märksõnastiku koostamine saab võimalikuks vaid juristide ja raamatukogutöötajate ühispingutuse tulemusena. Lisaks sellele teavitatakse üksteist konverentsidest, sümposiumidest ja seminaridest ning kutsetakse teise poole esindajaid neist osa võtma, vahetatakse trükiseid. Rahvusraamatukogu nõustab Justiitsministeeriumi tema raamatukogu korraldamisel ja arvutivõrgu arendamisel ning tagab ministeeriumile juurdepääsu oma andmebaasidele.

Lepingujärgse koostöö ja infovahetuse tagab RRi teatme ja infoanalüüsi keskus.

*Ene Loddes
TIKi juhataja*

ERIALAKIRJANDUST RAAMATUKOGU- HOIDJAILE

Eesti Rahvusraamatukogusse on jõudnud esimene saadetus võõrkeelset erialakirjandust, mille kinkisid talle Frankfurdi Raamatumessi välisnäituste osakond ja Frankfurdi Linna- ja Ülikooliraamatukogu.

Iga-aastaselt Frankfurdi raamatumessil leiab aset juba traditsiooniliselt Raamatukoguhoidjate Keskuses uusima erialakirjanduse näitus. 1995. aasta messil tutvustasid rahvusvahelised kirjastused raamatukogunduslikku kirjandust aastaist 1993, 1994 ja 1995.

Näitus hõlmab järgmisi valdkondi:

1. Üldine raamatukogunduslik kirjandus
2. Elukutse ja koolitus
3. Raamatukogude ajalugu
4. Raamatuajalugu, trükikunst, raamatutootmine, meedia
5. Raamatukogutehnika, ehitused, fondid
6. Automatiseerimine üldiselt raamatukogude automatiseerimine
7. Raamatukogude juhtimine
8. Komplekteerimine, kogude kujundamine
9. Kataloogimine
10. Teenindus, bibliograafia
11. Raamatukaubandus, kirjastustegevus

Rahvusraamatukokku saabunud trükised on peamiselt inglise- ja saksa-keelsed, sekka mõni prantsuskeelne raamat. **Huvipakkuvad on kindlasti erialakoolituse, raamatukogu turunduse, aga ka mitmed Interneti käsitlused, IFLA väljaanded, teatmeteosed kirjastuste kohta**. 300 erialaraamatut peaksid leevendama raamatukogundusliku info põuda.

Lugejaille on saadetud raamatud kättesaadavad alates k. a. märtsikuust.

Saabunud raamatud on põhiliselt 1993. aasta väljaanded, sügisel on tulemas 1994. ja 1995. aasta väljaanded. Pakutud on võimalust omandada ka järgmiste näituste eksponaate.

Lea Lumi

ROOTSI PARLAMENDI- RAAMATUKOGU SAI UUED RUUMID

24. jaanuaril 1996 avas Rootsi Riksdagi spiiker BRIGITTA DAHL **Parlamendiraamatukogu** uued ruumid. Kui seni asus raamatukogu ühes Riksdagile kuuluvatest hoonetest vanalinnas, siis nüüd sai ta omaette **maja Storkyrkobrinkenil**. Tegu on mõõdunud sajandi 70ndatel aastatel ehitatud pangahoonega, mille arhitektiks oli professor Ernst Jacobson. Vahepeal on hoonet kasutanud erinevad asutused. 1994. a. algas arhitekt Håkan Langsethi ja sisekujundaja Åke Axelssoni projektide järgi remont. Ümberehitustööd läksid maksma ca 60 miljonit Rootsi krooni. Raamatukogu käsutuses on uues hoones 4 350 m² pinda. Fuajeest pääseb keerdtreppi mööda avariilulite ja arvutiinfoga raamatukogusaali. Läbi kahe korruse ulatuva saali ülaosas on rõdud raamatutega. Samal korrusel asub ka ametlike väljaannete ruum, rahvusvaheliste organisatsioonide trükiste saal ja ruumid perioodika jaoks. Lugemissaalides on välja pandud viimaste aastate materjal, vanemad trükised on esimese korruse hoidlates. Neljandal korrusel on eraldi lugemissaalid ning ainult parlamendiliikmeid teenindavad ilukirjanduse ja reisikirjanduse kogud. Viiendal ja kuuendal korrusel on tööruumid. Töötajatega vesteldes selgus, et nad on uute ruumidega rahul.

Raamatukogu kogus on hetkel üle 600 000 trükise. Raamatukogu saab ca 2 000 ajakirja, kasutatakse CD-ROM andmebaase. Raamatukogu kaudu on kättesaadavad kõik parlamenti puudutavad andmebaasid, ka täistekstandmetega. **Raamatukogu teenindab külalastajaid esmaspäeval, kolmapäevast reedeni 10.00-15.00 ja teisipäeval kella 13.00-18.00**. Huvilised saavad pöörduda raamatukogu poole ka **elektronposti** vahendusel: **biblioteket@riksdagen.se**.

Kalju Tammaru

7. veebruaril toimus ERÜ eestvedamisel raamatukoguhoidjate kõnekoosolek "Raamatukogud ja raha". Probleemi sügavust ja tähtsust kinnitas rahvahulk, kes ei tahtnud RRI konverentsisaali ära mahtuda. Koosolekut juhtis RR teenindusdirektor Kalju Tammaru. Avakõnega esines ERÜ esinaine Anne Valmas, kes soliidset ja tasakaalukalt peatus kõnekoosoleku märksõnadel - raamat, raamatukogu, raamatukoguhoidja, nende väärtus ühiskonnas, nende töö tasustamine riigis. Järgnevalt paluti Eesti Vabariigi palgapoliitikast kõnelema Rahandusministeeriumi kantsler Enn Pant, keda hiljem hakati kuulajate poolt kutsuma *põgenev kantsler*, sest suutmata selgitada oma seisukohti ja vastata küsimustele usutavalt ning ametipositsiooni kõrguselt, otsustas ta esimesel hingetõmbe hetkel lahkuda. Konkreetsemalt ja loogilisemalt seletas nii isiklikku kui valitsuse positsiooni kultuuriminister Jaak Allik. Kuulaja võis tema jutust järeldada, et vabariigi valitsus on kultuuritöötajate valusa palgamure siiski teadvustanud. Eesti Kultuuritöötajate Liidu esimees Linnar Kaldmaa kordas liidu põhimõttelisi seisukohti ja kinnitas, et läbirääkimised valitsusega palgast on nende põhiküsimus, millele lahenduse otsimist jätkatakse ka edaspidi. Ennekoike lepingute abil. Loomulikult olid koosoleku ajal keskseks streigiähvardusega seonduvad asjaolud ning iga alanud mõttearendus viis tagasi selle teema juurde. Jõgeva Keskraamatukogu esindaja Tiit Pihlakas peatus maaraamatukogu-probleemidel ja omavalitsuse suhtumisel raamatukogudesse. Sõnavõttudest osutaks Tiit Jänese tähelepanekutele ühiskonna rahakulutamisele ja Peeter Oleski kergelt ironiseerivale, kuid põhimõtteliselt oma eriala inimesi toetavale esinemisele. Olesk on veendunud, et tarkus on ka kaup, mida võib turule paisata. Artistlikult võluv oli Narva Keskraamatukogu direktori Ingrid Erilaiidi esitus, mille sisu tegelikkuses oli pigem traagiline kui lõbus. Elle Tarik Tartust resümeeris eelkõnenud

kõrgeid riigiametnikke vaimukas-realistlikult. Erilist tähelepanu leidis E. Pant. Võrumaa Keskraamatukogu töötaja Matti Russ tegi ilmselt isiklike kogemuste varal kokkuvõtte raamatukoguhoidja tänastest rahamuredest.

Kõnekoosolek täitis kahtlusteta oma eesmärgi, ehkki julgustamist vajab endiselt raamatukoguhoidjate nõ. ekspromptesinemine. Demokraatlikus riigis, kus me ometi nüüd elame ja töötame, tuleks oma arvamus ikka välja öelda. On viimane aeg unustada eelmisest ühikonnast pärit - ära ise mõtle, täida vaid korraldusi. Haritud raamatukoguhoidja peab sellest üle saama, ta peab ise oma võimeid (ka sõnaliselt) proovile panema, küll tulevad siis ka saavutused.

Maire Liivamets

ÕNNITLEME!

7. veebruar -
VOLDEMAR MILLER - 85

MÄLESTAME

IDA NOPPEL

26. jaanuaril k. a., külmal talvepääkespäeval sängitati Tartus Pauluse kalmistu mulda kaua-aegne Tartu Ülikooli raaamatukogu töötaja, ERÜ auliige IDA NOPPEL.

1987. a. ilmunud väljaandest "Tartu Riikliku Ülikooli õppe-teaduskoosseisu biobibliograafianimestik 1944-1980" leheküljelt 502 loeme:

NOPPEL (s. Morgen), Ida (2. 4. 1909 Tartu), bibliograaf. Öppis 1934-38 TÜ-s rmtkogundust ja bibl., 1928-30 kirjas-

tuse "K/ü Loodus" ametnik, 1930-41 Tartu Linna Keskrmtkogu rmtkoguhoidja, 1946-48 TRÜ TR rmtkoguhoidja, 1948-53 v.-rmtkoguhoidja, 1958-68 v.-redaktor, 1968-74 sektorijuh., ast 1974 perioodikaosak. juh.

1983. a. suvel siirdus ta pensionile.

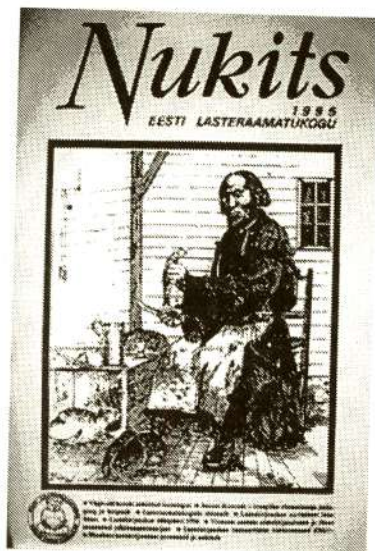
Ida Noppel muutus juba töö ajal omamoodi legendiks raamatukogus. Tema tugevas karakteris olid tihedalt põimunud rikkalikud elukogemused ja tarkus, ägedalt reageeriv kunstnikuloomus ja bravuur, mis välistas kompromisse, eesti naisele omased töökus, jonn ja visadus, lõpuni võitleja kange tahe, kus heldet ja sooja südant varjas sageli karedus läbielatud ja osalt kibestumuski.

Ida Noppele elutööks ei ole üksnes 37 aastat pingelist raamatukogunduse teenimist Tartu Ülikooli raamatukogus, millest viimased 10 vastutas ta perioodikaosakonna juhatajana nii kataloogide koostamise kui kogu ülikoolile perioodikaväljaannete tellimise eest, vaid ka viis üleskasvatatud tervet last, kes kõik on leidnud oma tee.

Üks pikk ja töörohke eluring, milles midagi ei tulnud kergelt ega antud niisama, on täis saanud. Ida Noppel suri 21. jaanuaril 1996 Tartus.

Udo Oisus

Eesti Lasteraamatukogu esimese almanahhi "Nukits" esitlemine toimus 15. detsembril 1995. Väljaandes on ühiste kaante vahel materjalid lastekirjanduse, laste lugemise ja lastekultuuri kohta - kokku 30 lugu 20 autorilt 60 leheküljel. Leiame ka 1996. aasta lastekirjanduse tähtpäevad ja põhjaliku ülevaate maailma lastekirjanduse auhindadest. Almanahhi koostasid Andres Jaaksoo, Leida Olszak ja Ülle Väljataga ning see valmis Kultuuriministeeriumi toetusel.

Eesti Lasteraamatukogu andis 1995. aastal välja lühiülevaate "Eesti lastekirjandus 1970-1990". Töö autorid Mare Määrsepp ja Signe Väljataga pakuvad väljaandes oma nägemuse eesti lastekirjandusest antud aastail, käsitledes nii luule-, muinasjutu-, proosa- (eraldi nooremale ja vanemale vanuseastmele mõeldud) kui aimeraamatut ning toovad välja paremad teosed. Raamatuga tutvumine toob kasu kõigile, kes vajavad teadmisi eesti lastekirjandusest - lastega tegelevatele raamatukoguhoidjatele, aga ka õpetajatele, kasvatajatele ning lastevanematele.

Eesti Teaduste Akadeemia Raamatukogu

On ilmunud järjekordne retrospektiivse rahvusbibliograafia nimestik

EESTIKEELNE RAAMAT 1851-1900 I - II kd.

Müük TA Raamatukogu raamatuletis esmaspäevast kolmapäevani kell 12.00-17.00.

Pangaülekandega ostmisel vajalik tellimiskiri. Kätte saab komplekteerimisosakonnast, tel. 454 946.

Meie aadress: Rävåla pst. 10, EE 0100 Tallinn.

Võimalik osta ka varem ilmunud nimestikke.

Müük Tartus: TÜ Raamatukogus, Struve 1. Info tel. 465 782.

AS EESTI ENTSÜKLOPEEDIAKIRJASTUS

JÄTKU LEIBA! TOIT KODUS JA MAAILMAS.

Kirjutanud ja kavandanud Viktor Masing. Illustreerinud Regina Lukk. 64 lk., ill. 1995

Teabetihe raamat sellest, kust tuleb toit ja millest ta koosneb, toidu tehnoloogiast ja ökoloogiast, ajaloost ja geograafiast, samuti sellest kui palju on õpilasel toitu vaja. Näeme, mille poolt erinevad toidutavad eri maades ja kuidas need olenevad kliimast.

EESTI RAHVAKULTUURI LEKSIKON. Koost. Ants Viires. 400 lk., ill. 1995

Leksikon annab ligikaudu tuhandes artiklis läbilõike eest talurahva ainelisest tavakultuurist, elulaadist ja uskumustest, nagu me neid tunneme 19. sajandist ja 20. saj. algupoolelt. Igale mõistele on esitatud vaste saksa, inglise, soome ja vene keeles. Nii on raamat ka erialasõnastik, mille kasutamist hõlbustavad selle lõpu lisatud eri keelte sõnaregistrid.

V. TÕNSO. SÜNNIPÄEVAKALENDER. 238 lk. 1995

Raamat sisaldab teavet 12 000 tuntud inimese (ca 6000 maailmavalikus ja ca 6000 Eesti-valikus) kohta.

Aadress: Pärnu mnt. 10, EE0090 Tallinn. Postkast 50. Tel.: 44 48 31 Faks: 44 57 20

Профессор Таллинского педагогического университета Эви Раннап сосредоточивается в своей статье "Информационное общество и библиотеки" на информации как на одной из перспективнейших направлений как в современном так и в будущем обществе. И Эстонии необходимо развиваться в этом направлении. Автор приводит примеры о проблемах устройства информационного общества развитых стран и перечисляет важные моменты, которые необходимы для решения социальных и культурных проблем информационного общества. При этом, Раннап напоминает читателю о чем говорилось на Корпусском заседании Европейского совета 1994 года и на встрече П7 в Брюсселе 1995 года о развитии информационного общества в Европе. Основным же является напоминание о том, на сколько велика и важна роль библиотек в развитии информационного общества, и это так же на пути в Европейский союз.

В статье "Готовность к изменениям и традиции в информационном образовании" Айра Лепик пишет о том, что 1-го ноября 1995 года исполнилось 30 лет со дня перевода кафедры библиотечного дела и библиографии из Тартуского университета в Таллинский университет. ТПУ в настоящее время единственный университет Эстонии, где есть возможность изучения информационных наук в объеме бакалавра, важное место занимает и учёба на научную степень. На сегодняшний день специальность библиотечного дела и библиографии видоизменилась в информационную науку и отдел информационных наук нашел место в структуре университета. В ТПУ диплом библиотекаря и информационного работника получил 1301 студент, из них 563 заочно. Одним из важнейших направлений развития отдела является дополнительное обучение - в 1996 году начал свою деятельность учебный центр информационной работы. В ближайшее время начнет действовать проект заочного обучения. Учебная программа информационного обучения становится все более современной, преподаватели совершенствуют свои знания и умения, учебные методы и формы обновляются в зависимости от того, как изменяется информационная среда.

В своей статье "Об изменении информации, касающейся Эстонии" директор библиотеки Тартуского университета Пеэтер Олеск поднимает значение таких понятий как *estica*, *Estonica*, *Baltica* как в библиотечном так и в более широком контексте. Он показывает, что в связи с политическими изменениями изменились так же структура и значение таких понятий. Он добавляет, что используется также термин "Трансбалтикум" в значении "Прибалтийский", что для нас и наших соседей, в том числе и в России, обозначают в общем разные вещи. По мнению автора *estica* - это все то, что посвящено специально нам, *Estonica* же охватывает все, что связано с Эстонией, т. е. с местом. Таким образом, у библиотек существует довольно сложная проблема с выяснением точного и полного содержания этих понятий.

Работник балтийского отдела библиотеки Академии наук Эстонии Кира Роберт представляет опубликованный в 1646 году календарь на немецком языке - тем самым Таллинский календарь, которому в этом году исполнится 300 лет. Как известно, календарь на эстонском языке стал издаваться лишь в 1720-ые годы. В состав календаря входит "Gro' Prognosticum Astrologico-Physicum..." с отдельным титульным листом и с пометкой листов - вместе оба издания образуют в квартформате 64х страничную брошюру. Составитель календаря Гебхард Гимсел (Гимселий) родился в 1603 году в Нагдебурге и похоронен 7-ого января 1676 года в Таллинне (точная дата смерти не известна). Учился он в Германии на врача, в 1632 году приехал в Таллинн, был учителем математики в только

что начавшей работу гимназии, затем совершенствовал себя в области медицины в Тарту, возвратившись, работал городским врачом, одновременно был и заведующим страховыми делами города. У него вышло и две книги о страховом деле. В библиотеке Академии наук сохранилось три его календаря (1646, 1950, 1957). Названное издание входит в число красивейших века. В календаре имеются и некоторые рукописные заметки, но к сожалению, до сих пор не известно, кому конкретно календарь принадлежал.

Старший научный сотрудник Академии наук Айли Аарелаид дает краткий обзор присущей эстонцам общественной жизни. В своей статье "Общественная жизнь стала гражданским начинанием" автор утверждает, что в новой, с восстановленной независимостью, Эстонии нет больше т. н. "старой хорошей" общественной деятельности, которая отождествлялась с общинностью, с одной стороны, и с противодействием тоталитаризму и чужой власти, с другой стороны. Вспомним, что гражданское начинание стало формироваться в Эстонии уже в эпоху первого пробуждения, в 1860-ые годы. Но из-за двойной высшей политической власти (Балтийское дворянство и царская власть из России) формирование и экономическая инициатива гражданского начинания было законодательно ограничено. Общества стали для эстонцев организациями, интегрирующими национальность. После государственного переворота 1940 года, когда ликвидировали такие части гражданского общества как домоводство, молодежные и женские движения, систему добровольного дополнительного образования и профессиональные объединения, народ стал действовать, при изменённых возможностях. Ими стали массовая и художественная самодеятельность, а так же фольклорная деятельность. На этой основе эстонцы построили уникальное начинание - поющую национальность. А именно, разрешённые Москвой, певческие праздники и, связанная с этим, самодеятельность превратились в общенародную акцию протеста. Через каждые пять лет проводимое мероприятие захватило с собой 4000 объединений, 60 000 участников. Кроме певческих праздников были ещё не проверенные типы обществ: краеведство, защита природы, садоводство и пчеловодство. В период борьбы за свободу с 1987 по 1991 год гражданское начинание достигло пика в "поющей революции". Но эта, только эстонцам свойственная, поющая национальность на сегодня исчерпала себя и потеряла место в видоизменённом обществе. В статье даётся полный обзор причин этого. Начиная с 1988 года гражданское начинание искало выход в трёх направлениях: желала реформировать деятельность обществ, реституировать предшествующую 1940-ым годам структуру обществ и создать по аналогу западной и северной Европы новое инициативное поле деятельности. Поэтому возникла довольно странная постсоциалистическая структура гражданского начинания: а) в местностях и среди людей старше 45 лет распространилась т. н. модель культурного совместного хождения и саморазвития эпохи пробуждения; б) во главе модернизирующихся обществ стоят молодые или средних лет люди, которые желают как можно быстрее интегрироваться в Европу (Красный крест, объединение женщин, морской скаутизм); в) в результате реституционного образа мышления создано много объединений, посвящённых прошлому людей и общества (объединения ветеранов разных фронтов Освободительной и Второй мировой войны, объединения краеведов и генеалогов, исследующих жертв Чернобыля). Айли Аарелаид однако напоминает, что мы должны быстро прийти к знанию того, что в культурном пространстве Европы прошли те времена, где гражданские организации создавались лишь против кого то и только в защиту своих прав. В обществах усматривается ещё мощное средство социальной энергии, которая запускает вход институции, лишённые государственной и рыночной

денежной поддержки. Нашей проблемой является раздвоение популярных и элитарных слоёв, что приводит народ к частичному политическому отчуждению. Общественная жизнь должна сохранять идентитет эстонцев, но и помогать нам в формировании гражданина мира.

В этот раз собеседником интервью является эстонская актриса Ийви Лепик, нынешний научный сотрудник филиала театрально-музыкального музея, квартиры-музея Адреса Сярева. Основная тема - это принципы составления известных поэтических программ Иви Лепик и их представление. Со своими поэтическими программами, посвящёнными эстонским поэтам, Иви Лепик посетила многие уездные библиотеки Эстонии. Она обратила внимание на т. н. забытых поэтов, например, на Лилли Субург, Элизе Аун, Марие Гейберг, Марту Лепп-Утусте, сыгравших важную роль в культуре Эстонии и которых сегодняшнее поколение начинает уже забывать, но она так же много представляла и творчество всенародно любимых Марие Ундер и Лидии Койдулы.

Работающая в национальной библиотеке Эстонии музыковед Тийу Тоссо рецензирует библиографию Эдуарда Тубина / составитель Валве Юриссон/. Творчество композитора Эдуарда Тубина, эмигрировавшего в 1944 году в Швецию, было десятилетиями для эстонцев почти недоступно. Тубин родился 18-ого июня 1905 года в Тартуском уезде вблизи села Калласте. Музыкальное образование получил в Тартуской высшей музыкальной школе. В Тарту он был так же дирижером симфонического оркестра и хора. I часть библиографии отражает, по словам составителя, Тартуский период. II и III часть посвящены Стокгольмскому периоду, последняя - произведениям, издававшимся посмертно. Тубин скончался 17-го ноября 1982 года. В мире он известен прежде всего как создатель симфонической музыки, им было написано 10 симфоний, а так же оперы "Барбара фон Тизенхузен" и "Пастор из Рейги", балет "Домовой" и многие другие произведения. Творчеству Тубина характерна сильная логика формы и неповторимая оркестрация. Опираясь, правда, на классические традиции, он создал, может быть, самые экспрессионистские страницы в эстонской симфонической музыке вообще. Библиографический список составлен к 90-летию со дня рождения композитора. Издание информирует читателя как о появившихся в печати, так и о звукозаписных произведениях, так же о его статьях, беседах и умозаключениях. Составитель приложил так же 20 концертных программ Тартуского общества мужской песни, которые дают возможность познакомиться с выбором репертуара Тубина как дирижера хора и с уровнем его тогдашнего хора.

Вступительная строка:

Немного о библиотекаре - с точки зрения его самооценки и оценки со стороны других

Лиinda Каск 4

Информационное общество и библиотеки
Готовность к изменениям и традиции

Эви Раннап 5

в информационном образовании

Айра Лепик 7

Об изменении информации,
касающейся Эстонии

Пеэтер Олеск 9

Книги балтийского отдела библиотеки
Эстонской Академии наук:
350 летний Таллиннский календарь

Кира Роберт 11

ДАВАЙТЕ ПОЗНАКОМИМСЯ

Библиотека Конкордского
университета в Эстоний

Марье Тамре 13

БИБЛИОТЕКА ЗА ГРАНИЦЕЙ

"Библиотека - твоя"

Ренэ Тендерманн 15

Заочное обслуживание в Финляндии и из нее

Синikka Сишля 18

X X X

Общественная жизнь
стала гражданским начинанием

Айли Аарелайд 20

КОМНАТА БЕСЕД

Человек должен шадить себя - думать, что читает,
с кем общается...: беседа с Ийви Лепик

Майре Лийваметс 23

ОТЗЫВ

О библиографии Эдуарда Тубина

Тийу Тоссо 26

КОМПЬЮТЕРНЫЙ МИР ДЛЯ ВСЕХ

Вступление

Рийн Олонен 27

СТРОКА ЮРИСТА

Виновного работника имеется право наказывать
Читатель считает:

Хели Наэрис 29

Библиотека глазами эстонца

Ренэ Тендерманн 30

ВЕСТИ

"Женский ноябрь" в декабре

Тийу Вальм 31

РЕЗЮМЕ

36

SUMMARY

38

SUMMARY

In her article "Information Society and Libraries" Evi Rannap, professor at Tallinn Pedagogical University, concentrates on information as the most perspective factor in contemporary and future society. Estonia, too, must bear this in mind. The author points at the problems of the organizing of information society in developed countries. She refers to the moments essential for solving social and cultural problems of information society. E. Rannap reminds of the problems of the development of information society in Europe discussed at the Corfu Session of the European Council in 1994 and at the G7 meeting in Brussels in 1995. It is essential to stress the important part that libraries play in the developing of information society and helping Estonia to become a member of the European Union.

In her article "Willingness for Changes and Traditions in Information Education" Aira Lepik writes that on November 1, 1995 30 years passed from the moving the Chair of Librarianship and Bibliography from Tartu University to Tallinn Pedagogical University (TPU). TPU is the only university in Estonia to take one's degree in information sciences. The former speciality of librarianship and bibliography has changed into speciality of information science. In TPU 1301 students have got the diploma on library and information science, 563 of them by correspondence course. One of the trends of department development is continuing professional education. Since 1996 the Training Centre of Information Work has been started. Soon the project of a correspondence course will be started. The curriculum of information education is being modernized continually, the lecturers improve their knowledge and professional skills. The methods of teaching improve hand in hand with the development of information environment.

Peeter Olesk, Director of Tartu University Library in his article "On the Changing of Information about Estonia" speaks about such concepts as Estica, Estonica and Baltica used in librarianship and in wider context. In connection with political changes the meaning and structure of these concepts have changed too. Russians use the term "Transbalticum" in the meaning situated on the Baltic coast that has different meaning in Russia and Estonia. The author contends that Estica is everything that is dedicated to us Estonians, Estonica contains everything connected with Estonia (the place we live in). The libraries have now a complicated task to explain exactly the meaning of these concepts.

Kyra Roberts, librarian of the Baltic Department in the Library of the Estonian Academy of Sciences introduces the calendar in the German language. It was published in Tallinn 350 years ago (in 1646) (The first calendar in the Estonian language was published in the 1720s). The appendix of the calendar "Groß Prognosticum Astrologico-Physicum..." with separate title page and the number of printed sheets and the calendar itself form a brochure of 64 pages in quarto. Gebhard Himsel (Himselius), compiler of this calendar was born in Magdeburg in 1603 (the date of his death is unknown) and was buried in Tallinn on the 7th of January in 1676. He became a physician in Germany and moved to Tallinn in 1632. There he worked as a teacher of mathematics in the recently opened Gymnasium. Then he improved his knowledge of medicine in Turku. After returning he worked as a town doctor, being a manager of the town

fortification building operations at the same time. He has published two books in this field. Three calendars (1646, 1650, 1657) have been preserved in the Library of the Estonian Academy of Sciences. Above mentioned publication (1646) is one of the most beautiful calendars published in the 17th century. There are some written remarks in this calendar but unfortunately the owner of the calendar is unknown.

Aili Aarelaid, senior researcher at the Estonian Academy of Sciences deals with the activities of societies, so characteristic of the Estonian people. In her article "Club Life Has Changed into Civic Initiative" she experiences that in new independent Estonia there is no so called "good old" club life that tended to become identical to sociability on one hand and the resistance to totalitarianism and foreign power on the other hand. We must remember that national building and civic initiative took shape during the the first period of National Awakening in the 1860s. But it was legally limited by the Baltic nobility and the tsarist government. Societies became alternative organizations for integrating the Estonian nationality. After the overturn in 1940 when the part of civil community as home defence, youth's and women's organizations, voluntary continuing education and professional associations were eliminated, the Estonians began to organize cultural activities in changed circumstances. They initiated mass amateur activities and built up a unique civic initiative - singing nationalism. Song festivals, allowed by Moscow, turned into national protest movement. The festivals were organized every five years and about 4,000 societies and 60,000 individuals took part in them. Besides song festivals there were different types of societies as research on one's native place, nature conservation, horticulture and agriculture. The period of the freedom movement (1987-1991) culminated with the "singing revolution". This singing nationalism has been exhausted and has lost its relevance in the changing society. The reasons of the changing situation are given in the paper too. From 1988 civic initiative has looked for expression in three ways: to reform the activities of the societies, to restore the structure of the societies that acted before 1940 and to create a new voluntary field on the analogy of West and North European countries. Because of rather strange post socialist structure of civic initiative has emerged: a) in the country and among the people older than 45 years the model of so called cultural meetings and self-development of the period of National Awakening has spread. b) the members of the modernized societies are younger and they want as quickly as possible to join Europe. They are mainly townspeople (the Red Cross, Women's Union, naval scouting) c) organizations and societies that are dedicated to the past of people and societies. (Unions of the veterans of the War of Independence and different fronts of the WW II; the unions of Tchernobyl victims, researchers of one's native place and hobby groups of genealogists.) Aili Aarelaid brings to mind - we must understand that in Europe the times have passed when civil organizations have been brought into being for protecting somebody's rights or against somebody. At present they are the means of self-realization and applying one's social energy. Our problem is that two kinds of societies have emerged - for elite and for common people. That phenomenon causes political alienation among the nation. Society activities must keep the identity of the Estonian people and help them become the citizens of the world.

The interviewed guest in this number of the journal is the Estonian actress Iivi Lepik, now researcher of the Apartment Museum of Andres Särev, the branch museum of the Estonian Theatre and Music Museum. The main theme is the principle of putting together her well-known poetry programmes and their performance. I. Lepik has visited with her poetry programmes many country libraries in Estonia. She has given much attention to so-called forgotten poetesses e. g. Lilli Suburg, Elise Aun and Marie Heiberg. But she has also presented the poetry of the beloved Estonian poetesses Marie Under and Lydia Koidula.

Tiiu Tosso, musicologist in the National Library of Estonia reviews the first part of Eduard Tubin's bibliography compiled by Valve Jürisson. Tubin left Estonia for Sweden in 1944 and his works have been inaccessible for decades. Tubin was born on June 18, 1905 in Tartu county in a village near Kallaste. He got his musical education at Tartu Higher Music School. He was also a conductor of Tartu Symphony Orchestra and a conductor of a chorus. The bibliography consists of three parts. The first part includes the period in Tartu. The following second and third parts will include his works written in Stockholm. The third part comprises only the works published posthumously. Tubin died on November 17, 1982.

Tubin is known as a composer of symphonic music. He has composed 10 symphonies, the operas "Barbara von Tisenhusen" and "Reigi õpetaja" (Parson of Reigi) and the ballet "Kratt" (Devil-Thief) and other pieces of music. Tubin's works are logical in form and unique in orchestration. On the grounds of classical tradition he has composed the most expressionistic Estonian symphonic music. The bibliography is compiled on the occasion of Tubin's 90th anniversary of the birthday. The issue informs the reader of his published and recorded music as well as his articles, conversations and meditations. 20 programmes of the Men's Choral Society concerts are added. This gives an opportunity to get acquainted with Tubin's choice of the repertoire and his choir's musical level.

First Column. A Librarian – How She Sees Herself and How Others Do **Linda Kask 4**

INFORMATION SCIENCE

Information Society and Libraries **Evi Rannap 5**

Ready for Changes and the Traditions in Information Science Education **Aira Lepik 7**

On the Changing of Information about Estonia **Peeter Olesk 9**

Baltic Department of the Library of the Academy of Sciences – the Introduction of Books.

350 Years Old Tallinn's Calendar **Kyra Robert 11**

LET'S GET ACQUAINTED

Cocordia University Library **Marje Tamre 13**

A LIBRARY ABROAD

"A Library is Yours" **René Tendermann 15**

Interlibrary Lending in Finland and from Finland **Sinikka Sipilä 18**

Club Life Has Become Civil Initiative **Aili Aarelaid 20**

INTERVIEW

Save Your Time – Think What to Read and Whom to Associate With... Interview with Iivi Lepik **Maire Liivamets 23**

CRITICAL REVIEW

On Eduard Tubin's Bibliography **Tiiu Tosso 26**

COMPUTER WORLD FOR EVERYBODY

Introduction **Riin Olonen 27**

LEGAL COLUMN

The Right to Punish the People Who Are Guilty **Heli Naeris 29**

Readers' Column

A Library from Estonian's Point of View **René Tendermann 30**

NEWS

"Women's November" in December **Tiiu Valm 31**

PE3IOME **36**

SUMMARY **38**

